

**KÜRESELLEŞME VE METROPOL KENTİN DEĞİŞİMİ:
TELEPOLİS**

727160

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Mim. Gürol ÇİVİ
(502971108)**

**TC. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 2 Ocak 2002

Tezin Savunulduğu Tarih : 18 Ocak 2002

Tez Danışmanı :

Doç.Dr. Belkıs Uluoğlu

Diğer Jüri Üyeleri

Prof.Dr. Ferhan Yürekli (İ.T.Ü.)

Prof.Dr. İhsan Bilgin (Y.T.Ü.)

OCAK 2002

127160

ÖNSÖZ

Özellikle son yirmi yıldır, dünya üzerinde, teknolojik, toplumsal ve siyasal alanlarda önemli değişimler yaşanıyor. Küreselleşme olarak tanımlanan bu değişim süreci tüm toplumsal gerçekliklerin yeni kavramlar ve temsil biçimleri geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu yapı içinde iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle dünyanın bilgi toplumuna geçişi ve sermayenin ulusal sınırlardan bağımsız bir şekilde hareket edebilmesi temel parametreleri oluşturmaktadır. Bu değişim sürecinde kentler ve mimarlık da, mekana dair olguların değişime uğramasıyla kendi kavramlarını revize etmek durumunda kalmışlardır.

Bu bağlamda küreselleşme sürecinde kentlerin ve mimarlığın geçirdiği dönüşüm sürecini tartıştığım bu çalışmanın ortaya çıkmasında, bana her türlü desteği sağlayan danışmanım Doç. Dr. Belkıs Uluoğlu'na ve aileme teşekkür ederim.

Ocak 2002

M. Gürol ÇİVİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER	iii
ŞEKİL LİSTESİ	IV
ÖZET	V
SUMMARY	VI
1. GİRİŞ	1
2. KÜRESELLEŞME VE DEĞİŞEN KENTLER	5
2.1 Küreselleşmeye Kavramsal Yaklaşımlar	5
2.1.1 Küreselleşme Teorileri	5
2.1.2 Küreselleşmenin Dinamikleri	9
2.1.3 Küreselleşmenin Paradoksları	13
2.2 Küreselleşme ve Kentlerin Ön Plana Çıkış	16
2.3 Küreselleşen Kent ve Mimarlık İlişkisi	20
3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTLERİ VE MİMARLIĞI ETKİLEYEN KAVRAMLAR	25
3.1 Yerellik	25
3.2 Aynılaşıma	30
3.3 Zaman ve Mekan Değişimi	34
3.4 Yalıtım	40
3.5 Erişim	45
4. SONUÇ	51
KAYNAKLAR	53
ÖZGEÇMİŞ	57

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No

Şekil 1.1	: Alcatel firmasının reklamı	4
Şekil 2.1	: Gulfgate alışveriş kenti	11
Şekil 2.2	: Tüketim nesneleri	12
Şekil 2.3	: Küreselleşmenin paradoksu	15
Şekil 2.4	: Metropolleşen kentin modeli	18
Şekil 2.5	: New York, Manhattan 42. Cadde	19
Şekil 2.6	: Kentin imajı	22
Şekil 2.7	: Millenium Dome dış görünüş	24
Şekil 3.1	: Küresel kültürün imajı	26
Şekil 3.2	: Petronas kuleleri	28
Şekil 3.3	: Arap Enstitüsü. Mimar J.Nouvel	29
Şekil 3.4	: Fraktal kent. Kentin atomize yapısını temsil etmektedir	30
Şekil 3.5	: Citizen saatlerinin reklamı	31
Şekil 3.6	: Plan Voisin. Le Corbusier	32
Şekil 3.7	: Armoury Tower	33
Şekil 3.8	: Gökdelen kesiti	33
Şekil 3.9	: Çinliler tarafından yapılmış bir saat	35
Şekil 3.10	: Triangle des Gares. Mimar Jean Nouvel	37
Şekil 3.11	: Mekanın jeneriği	38
Şekil 3.12	: Zaman ve mekan değişimi	39
Şekil 3.13	: Hong Kong'a bağlı Kow-loon yerleşim yeri	40
Şekil 3.14	: Alkent 2000 konutlarının reklamı	42
Şekil 3.15	: Ayırıcı bir yapı olarak otoyol	44
Şekil 3.16	: Kentin eşikleri	45
Şekil 3.17	: 'Web-Site'	48
Şekil 3.18	: Protez	49
Şekil 3.19	: Dijital altyapı	50

ÖZET

KÜRESELLEŞME ve METROPOL KENTİN DEĞİŞİMİ: TELEPOLİS

Bu çalışmada küreselleşmenin etkisi ile kentlerin fiziksel ve sosyal yapısında meydana gelen değişimler, küreselleşmenin mimarlıkla oluşturduğu arakesitler düzleminde tanımlanmaktadır. Araştırmanın temel eğilimi küreselleşmeyi tarihsel ve modern bir süreç olarak kabul ederek sonuçta sadece olumlu veya olumsuz bir yargıya ulaşmak değil, yaşanan değişim sürecini bütün yönleriyle irdelemek üzerine odaklanmıştır. Araştırmada da betimlenmeye çalışıldığı gibi küreselleşmenin kentlerle ve mimarlıkla olan bağlantısının çok katmanlı bir ilişkiler ağı içermesi nedeniyle bu karar alınmıştır.

Mimarlığın ‘mekanla’ olan ilişkisi, farklı mekanizmaların etkileşimi sonucunda gelişen bir algoritma ortaya çıkarmaktadır. Kent bu algorithmada, mimarın üzerinde çalıştığı ürünün nesnesi, ölçeği ve söylemi ile bağlantılı olarak en önemli veri alanını oluşturmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme sürecinde giderek daha fazla önem kazanan ve değişen kentlere dair tanımların yeniden kodlanması ve küreselleşmenin neleri içerdiğini anlamak gerekmektedir. Küreselleşme, en temel anlamıyla, kapitalizmin etkisi altında finans kapitalin dolaşım döngüsünün tek tek ülkeler düzeyinde değil, tüm dünya üzerinde gerçekleşmesidir. Bu dolaşım beraberinde birçok etkileşimi de taşımaktadır. Öncelikle ulus-devlet kavramı değişime uğramakta ve bu değişimle kentler ön plana çıkmaktadır. Hızla metropolleşmeye başlayan büyük kentlerde ve genel olarak tüm dünya üzerinde, küreselleşmenin etkisi ile gelişen iletişim, bilişim ve ulaşım teknolojileri insan ve bilgi sirkülasyonunu artırmakta ve kolaylaştırmaktadır. Bu süreç fiziksel çevre ile birlikte kamusal alanın da değişimine neden olmaktadır.

Yaşam alanlarının, alışkanlıkların, ideolojilerin, kültürün ve genel olarak kentlere dair referansların değişime uğradığı bu süreçte küreselleşen kentler ve mimarlık üzerine yapılan çalışmanın temel kurgusu giriş ve sonuç bölümleri dışında iki ana bölüm ve bu bölümler içinde yer alan dört katmandan oluşmaktadır. İkinci bölüm birinci katmanda sürecin çerçevesini oluşturacak şekilde küreselleşmenin teorileri, dinamikleri ve paradoksları tanımlanmaktadır. İkinci bölüm ikinci katmanda küreselleşmenin kentle ve mimarlıkla olan ilişkisini tanımlayacak şekilde kentlerin ön plana çıkışı tartışılmaktadır. İkinci bölüm Üçüncü katmanda ise küreselleşen kent ve mimarlık ilişkisi tanımlanmaktadır. Üçüncü bölüm ve dördüncü katmanda küreselleşme sürecinde kentleri ve mimarlığı etkileyen kavramlar yer almaktadır. Bu kavramlar: Yerellik, aynılışma, zaman ve mekan değişimi, yalıtım ve erişim’dir. Bu yapı içinde, genel tanımlardan kavramlara doğru bir evrimleşme ve ikinci bölümde yer alan katmanların üçüncü bölümdeki kavramlara süperpoze edilmesi sözkonusudur. Çalışmada, kavramsal kurgu ile paralel olarak kullanılan görsel malzeme, daha çok küreselleşme ve kentlerin değişim sürecinin algılanmasında etkin olduğu düşünülen imajlar ve göstergelerden meydana gelmektedir.

SUMMARY

GLOBALIZATION and THE CHANGE OF THE METROPOLITAN CITY: TELEPOLIS

This study investigates the impact of globalization on changing the social and physical structure of cities and attempts to define this change through the plane of intersection between globalization and architecture. The underlying theoretical attempt of the study is to take globalization as a historical and modern process and not to assess it as a positive or negative phenomenon, but to investigate the ongoing change within all its facets. This is a deliberate choice made because, as will be described in detail later, globalization is interconnected to cities and architecture through a multi-layered network of relations.

Architecture's relation to 'space' gives rise to an algorithm evolving as a result of the interaction among different mechanisms. In this algorithm the city forms the most important field of data as it is the object, scale and discourse of the product that an architect works on. This calls for a recodification of the definitions, related to the changing cities, which gain increasing importance in the process of globalization and a through understanding of what globalization comprises. In the most basic sense, stimulated by capitalism, globalization is the circulation of finance capital around the world as whole as opposed to within the system of the individual countries. This circulation carries along with it various interactions. First of all, the notion of nation state undergoes a profound change and as a result of this development, cities gain an increasingly prominent role. Driven by globalization, rapidly developing (tele)communications, information and transportation technologies facilitate and increase the circulation of people and information in metropolitan cities and around the world . This process changes the physical environment, public spaces at the most.

The globalization process which significantly changes the living spaces, habits, ideologies, cultures and references regarding cities in general inspired this study. Apart from the introduction and conclusion sections, the study is composed of two main chapters and four main layers embedded into these chapters. The first layer of the second chapter aims to set a framework for the process by discussing theories, dynamics and paradoxes of globalization. To shed a light on the globalization in its relation to the city, the second layer defines the emerging role of the city, concept of network city. The third layer defines the relationship between globalization of the city and architecture. The fourth layer as the third chapter, expounds the concepts that create an impact on cities and architecture within the context of globalization. These concepts are locality, identicalness, change of time and space, isolation and access. In this structure, there is an evolution from general definitions to the concepts and a superposition of the layers in the first chapter to the concepts of the second chapter.

1. GİRİŞ

Milyonlarca insanın büyük kentlere yerleşmesi ve XX. yy.'ın özellikle son çeyreğinde meydana gelen sosyal değişimler kentlerin fiziksel yapısında ve kent yaşamında büyük değişimlere neden oldu. Bu değişimi hergün içinde hareket halinde bulunduğumuz büyük kentlerde karşılaştığımız sürekli ve takip edilemeyen imaj akışı, gökdelenler, otobanlar, aynısını başka bir kentte de gördüğümüz tüketim yapıları ve genel olarak kamusal alan kavramında meydana gelen dönüşümde görebiliriz. 30 yıl öncesine kadar bir savaşı naklen izleyebileceğimizi, paranın bu denli hızlı hareket edebileceğini, otomatik para cihazlarını, sonsuz sayıda telefon konuşmasını ve internetin sağladığı iletişim biçimini düşünemezdik. Tüm bu gelişmeler, fiziksel sınırları olan kentin içinde yaşayanların algılama boyutlarını aşmasına neden olmaktadır. Artık her ne kadar büyük kentleri uçaklardan bir bütün olarak görebiliyorsak da, zihnimizde sadece bir parçasını canlandırabiliyoruz. Bu süreçte, kentlerde yer alan bildiğimiz aile, etniklik, ulus gibi sosyal organizasyonlar da değişime uğramış ve kendini sosyal bir organizasyon haline getirene kadar tekrarlayan, merkezi yapıdan uzak bireyler arası bir “network”un yer almaya başlamasına yolaçmıştır. Kentler, üretim ve tüketimin eşzamanlı olarak gerçekleştiği, hızlı bilgi akışının olduğu, zaman ve mekan kavramlarının bu tanımlardan dolayı değişime uğradığı ve makro ölçekte bir ağla başka kentlerle bağlantı altında bulunan bir yapıya dönüştüler. Kentin yeni metaforu sanki hızlı sarılarak gösterilen bir film gibi. Küreselleşmenin etkisi altında dönüşüme uğrayan bu yeni kent tipini ‘telepolis’ olarak adlandırabiliriz.

Tüm bu örnekler göstermektedirki yüzyılın sonunda mekan üzerine çalışanlar kentleri ve dünyayı tanımlamakta kullandıkları kavramları revize etmek durumunda kaldılar çünkü küreselleşme süreciyle beraber, herşeyin anlamında kaymalar yaşanmaya başladı. Küreselleşme kavramı belki de postmodern bir davranış biçimi olarak her kavramı kapsayan ve herşeyin açıklamasında kullanılan sihirli bir terim haline geldi. Küreselleşme bazı çevreler tarafından sınırları kaldırdığı, iletişim ve bilgiye ulaşmayı kolaylaştırdığı için olumlu bulunurken bazı çevreler tarafından da

kentlerin ve kültürün sonu olarak yorumlanmaktadır.

Küreselleşme aslında yeni bir kavram değil. Yüzyıllar öncesinde de ülkeler hatta kıtalar arası ticaret yapıyor ve beraberinde bilgi taşınyordu. Bunun yanısıra dinler, ideolojiler, sanat akımları ve bilimsel düşünce de yaygınlaşabilmek ve evrimleşmek için küreselleşme eğilimi taşıymaktaydı. Ancak günümüzde yaşanan küreselleşme deneyimini farklı kılan ana etken, ekonomik olguların değişimi belirleyici özelliğidir. Bu bağlamda, evrenin ve yaşamın tarihi ile kıyasladığımız zaman insanlık tarihinin kısa bir zamanı kapladığını görürüz. Ama değişimin etkisi altında gelişen bu zaman, insanın etkinliğinin sürekli arttığını göstermektedir. Gerçekten de son yüzyılda bu etkinlik giderek artan bir ivmeyle gerçekleşmeye başladı ve çağ, yüzyıl, on yıl derken bu süreçleri kısaltarak yeniden ölçeklendirmek durumunda kalındı ve özellikle son on yılda meydana gelen değişimler küreselleşmenin kavram olarak ön plana çıkmasına neden oldu. Sosyal yaşamda, ulus-devlet kavramında, yerellik kavramında ve kentlerin yapısında önemli değişimler meydana geldi. Küreselleşme sürecinde kentlerin giderek daha fazla önem kazanması, kentlerin yeni anlamlar kazanmasına ve küreselleşmenin mekanizmaları ile karşılıklı etkileşimi sonucunda fiziksel, sosyal yapılarının ve dolayısıyla bu yapıyı kurgulama etkinliğini gerçekleştiren mimarlığın da etkilenmesine yol açmıştır.

Küreselleşme süreci çok katmanlı ve karmaşık bir ilişkiler ağı yaratmaktadır. Bu ilişkiler ağında finans kapital, teknoloji ve tüketim kavramlarını anahtar kavramlar olarak düşünecek olursak, finans kapitalin teknolojiyi, teknolojinin de finans kapitali etkilediğini söyleyebiliriz. Finans kapitalin dolaşım döngüsünün değişimi farklı verileri de içererek ulus-devlet kavramının değişimine, ulus-devlet kavramının değişimi de kentlerin değişimine neden olmaktadır. Kentlerin değişimi de mimarlıkla karşılıklı ilişki içindedir. Çalışmanın üçüncü bölümünde yer alan kavramlardan örnek verecek olursak: Yerelliği etkileyen kavramlar arasında yer alan tüketimin küreselleşmesi ve böylece kültürün dolaşımı, aynışma kavramında anlattığımız kentlerin benzeşlerinin ortaya çıkması süreci ve yalıtım kavramında tanımladığımız, evin iletişim teknolojilerinin gelişimiyle üretimin ve tüketimin mekanı haline gelmesi dolaylı yollardan birbirlerini etkilemektedir. Yani makro ölçekten mikro ölçeğe bu ağın içinde yer alan tüm unsurlar birbirleriyle karşılıklı etkileşim içindedir. Çalışmanın strüktürü de bu yapı göz önünde bulundurularak giriş ve sonuç bölümlerinin dışında iki ana bölüm ve kendi içlerinde evrimleşen dört katmandan

oluşturulmuştur.

Üç katmanın yer aldığı ikinci bölümde yüzyılın son çeyreğinde yaşanmakta olan süreci daha iyi anlamak ve tanımlamak için küreselleşmeye dair genel tanımlar yapılmaktadır ve bu sürecin ortaya çıkardığı sonuçlar küreselleşen kentin mimarlıkla olan ilişkisi bağlamında tartışılmaktadır. Birinci katman, küreselleşme teorilerinin, küreselleşmenin dinamiklerinin ve paradokslarının analizlerini içermektedir.

Birinci katman olan küreselleşme teorilerinde, ikinci bölümde yer alan kavramların çerçevesini çizecek şekilde, bir yandan atomize olan bir yandan da homojenleşerek çok katmanlı bir ilişkiler ağı oluşturan kültürel süreç, teknoloji ve medyanın küreselleşme ile olan ilişkisi ve zaman ve mekan sıkışması analiz edilmektedir. Bu katmanda kapitalizmin sürekliliği, tüketim ve iletişim teknolojilerinin belirleyici yönü küreselleşmenin temel dinamikleri olarak vurgulanmakta, sürecin ortaya koyduğu bütünleştirici hedeflerle çelişen kutuplu yapısı tartışılmaktadır. İkinci bölüm ikinci katmanda küreselleşmenin etkisi ile ön plana çıkan, bilgi ve karar üreten merkezler haline gelen kentlerin yeni yapıları tanımlanmaktadır. Üçüncü katmanda ise küreselleşen kent ve mimarlık ilişkisi, mimarlığın üretim alanı bağlamında tanımlanmaktadır.

Üçüncü Bölümde küreselleşme sürecinde kentlerin ve mimarlığın değişiminde ön plana çıktığı düşünülen yerellik, aynılaşıma, zaman ve mekan değişimi, yalıtım ve erişim kavramları değerlendirilmektedir. Yerellik kavramında, küreselleşme sürecinde yerel yapıların bir yandan homojenleşen bir yandan da atomize olan yapısı tanımlanmakta ve küreselleşmenin yerel yapılarla olan etkileşimi kent ve mimarlık düzleminde tartışılmaktadır. Aynılaşıma kavramında küreselleşmenin mekanizmalarının ortaya çıkardığı fonksiyonlar nedeniyle kentsel yapıların ve bütün olarak kentlerin birbirine benzemeye başladıkları vurgulanmaktadır. İletişim teknolojilerinin farklı mimarlıkları aktaran bir arayüz yaratması ve kentlerin, mimarlığın bu aktarımdan etkilenmesi, ön plana çıkan fonksiyonlara dair yapıların (alışveriş merkezi, gökdelen, havaalanı gibi) standartlaşması bu kavrama örnek olarak gösterilmiştir. Zaman ve mekan değişimi kavramında, teknolojinin gelişimiyle dünya üzerinde mekansal uzaklıkların etkisinin azaldığı, böylece mekan tanımlayan temel referansların zaman tarafından dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Zaman ve mekan değişiminin yarattığı süreçte geçicilik, esneklik gibi kavramlar ön plana

çıkarken, kentlerin fiziksel yapısında en çok tarihsel dokunun zarar gördüğü görülmektedir. Yalıtım kavramında, atomize olan yapının, kent içinde farklı sosyal yapılarla birbirlerinden yalıtılmasının, farklılığın mekanı olan kentle çelişkisi vurgulanmaktadır. Bu süreç, kent içinde yer alan otoban, gökdelen ve bahçeşehir yerleşim tarzı gibi mimari yapı ve yerleşmeler üzerinden ve evin, özellikle iletişim teknolojilerinin gelişimiyle edindiği yeni donanımlar bağlamında incelenmektedir.. Erişim kavramı, özellikle internetin ortaya çıkardığı yeni kamusal alanı, yani siber uzayı tanımlanmakta ve bu yeni kent tipinin referansları fiziksel kentin referanslarıyla karşılaştırılmaktadır.



Şekil 1.1 Alcatel Firmasının Reklamı [Harvey, s272]

2. KÜRESELLEŞME ve DEĞİŞEN KENTLER

2.1 Küreselleşmeye Kavramsal Yaklaşımlar

2.1.1 Küreselleşme Teorileri

Küreselleşme süreci ile birlikte sosyal yaşamda, ulus-devlet kavramında, yerellik kavramında ve genel olarak kentlerin yapısında önemli değişimler meydana gelmiştir. Küreselleşme olgusunun etkisi ile gelişen teknoloji yeni iletişim araçlarının ortaya çıkmasına ve beraberinde kamusal alanın değişimine yol açmıştır. Bununla beraber, bu süreçte en temel ögenin, sermayenin dolaşım döngüsünün tek tek ülkeler düzeyinde değil de küresel düzeyde gerçekleşmesi olduğunu görmekteyiz. Böylece küresel düzeyde ekonomik sistemler de değişime uğramaya başlamıştır. Yani küreselleşmenin katalizörünün finans kapitalin harekete geçirdiği mekanizmalar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, kültürel düzlemde ortaya çıkan değişimlerin sürece etkisinin gözardı edilemeyeceği de bir gerçektir.

Robertson (King, 1997) küreselleşme sürecinin coğrafi keşifler, güneş merkezli evren teorisi, dünyanın ilk haritasının yapılması böylece ‘yer’e ilişkin ilk genellemelerde bulunulması ile başladığını belirtmektedir. Bu tanıma göre küreselleşmeyi, temelde varolan sınırların genişlemesi, hareket kabiliyetinin ve alanının artması anlamında yorumlarsak, kavramın temel parametrelerini belirlemiş oluruz. Ancak yaşanan sürecin etkilerinin ortaya çıkardığı değişimler son yüzyıl içinde, özellikle de son 20 yıl içinde, belirginleşmeye başlamıştır. Robertson küreselleşme için sosyolojik bir model önermektedir. Bu modelde toplumlar, bireyler, uluslararası ilişkiler ve insanlık bileşenlerinden yola çıkarak, küreselleşmenin farklı yaşam alanları arasındaki etkileşim sürecine dikkat çekilmektedir. Küreselleşmenin çok katmanlı yapısını vurgulayan bu model küreselleşmeyi daha çok kültürel yönleriyle ele almaktadır. Bu bağlamda, küreselleşme söylemlerinin kültürel yönlerinin gözardı edilerek sadece ekonomik

ilişkiler üzerinde yoğunlaşmasının, küreselleşmenin sadece Batı hegemonyası altında gerçekleşen bir süreç olarak algılanmasına yol açabileceğini belirtmektedir. Kültürel küreselleşme tanımına göre, farklı kültürlerin birbirlerine göre durumları dikkate alınmaktadır, fakat bir kültürel bütünleşmeden söz edilmemektedir. Robertson küreselleşmeye olumlu veya olumsuz anlamlar yüklememektedir. Küreselleşme farklı yaşam biçimlerinin karşılaşmasını içerdiği için, modernliğin homojenleştirici yönünden ayrılmakta ve modernliğin bir sonucu olmamaktadır. Bu yüzden küreselleşme farklı uygarlıklar arasında etkileşime yolaçmıştır ve heterojen bir yapı içermektedir. Küreselleşme yerine heterojenliği vurgulayan küre-yerelleşme (glocalisation) kavramını ortaya atmaktadır (King, 1997).

Giddens (Giddens, 1990) ise küreselleşmeyi modernliğin sonucu olarak değerlendirmektedir. Modern zamanda zaman ve mekan uzaklaşmasının diğer bütün dönemlerden çok daha yoğun olarak yaşandığını bu nedenle yerel ve uzak toplumsal biçim ve olayların da bu sürece uygun olarak esnediğini vurgulamaktadır. Böylece farklı toplumsal bağlamlar ya da bölgeler arasındaki bağlantı biçimleri bir bütün olarak yeryüzeyinde şebekeleşir. Giddens'a göre küreselleşme, uzak yerleşimleri birbirlerine, yerel oluşumların millerce ötedeki olaylarla biçimlendirildiği ya da tam tersinin söz konusu olduğu yollarla bağlayan dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması olarak tanımlanabilir. Giddens bu tanıma şöyle bir örnek vermektedir: 'Singapur'daki bir kentsel alanın gelişmişliği, küresel ekonomik bağları içeren karmaşık bir şebeke yoluyla Pittsburgh'da yerel ürünleri dünya pazarlarında rekabete giremeyen bir bölgenin yoksullaşmasıyla nedensel biçimde ilişki içinde olabilir' (Giddens, 1990, s.67). Giddens modernitede, zaman ve mekanın, yerin özelliklerinden ayrıldığını vurgulamaktadır. Bu yüzden küreselleşmenin önemi yerlerin küresel süreçlerle etkileşimlerine bağlıdır. Yani küreselleşme sürecinde yerellikler değil onların küresel sürece katılımı önem kazanmaktadır. Bu tanıma örnek olarak modernitenin yerel cemaat ilişkilerine uzak durmasını göstermektedir. Giddens'a göre içinde yaşadığımız dönem geç modernlik koşulları ile tanımlanmaktadır. Robertson'ın tersine Giddens'a göre, geç modernliği açıklayan mekanizmalar aynı zamanda küreselleşme mekanizmalarını oluşturmaktadır ve küreselleşmeyi, başlangıcı ve hedefi belli olan homojen bir süreç olarak değerlendirmektedir. Waters'a (Aslanoğlu, 1998) göre küreselleşme semboller düzeyinde gerçekleşmektedir ve kültürel bir organizasyondur. Küreselleşme

ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere üç alanda etkili olmaktadır. Ekonomik alan mal ve hizmetlerin üretim, dağıtım ve tüketimini içermektedir. Siyasal alan kurumlar ve örgütlerin ilişkilerini tanımlamaktadır. Kültürel alan ise olaylar, inançlar, anlamlar ve değerleri temsil etmektedir. Küreselleşme sürecinde bakılması gereken, bu üç alanın mekanla kurdukları ilişkidir. Waters'ın kültürel küreselliğinin ortamını, iletişim teknolojilerindeki gelişme hazırlamaktadır. Küreselleşme sosyal, ekonomik ve kültürel düzenlemeler içinde coğrafyanın etkisinin giderek azaldığı ve bireylerin bunun daha çok bilincinde oldukları bir süreçtir. Sermayenin duyarlılığının arttığını ve tüketimin küresel düzeyde gerçekleştiğini söylemektedir. Bu bağlamda Waters küreselleşmenin itici gücü olarak kapitalizm ve ulus devlet krizini göstermekte ve küreselleşmeyi katmanlı ve farklı olguların ilişkileri altında gerçekleşen bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu süreçte mekanın ve genel olarak ulus devletin referansları değişmektedir. Sermayenin kapitalizmin etkisi altında üretimi ve tüketimi küresel düzeyde gerçekleştirmesi ve iletişim araçlarının gelişimi mekanın etkisini azaltmaktadır.

Zaman ve mekan değişimi kavramını Harvey'in (Harvey, 1989) küreselleşme söylemi tartışmaktadır. Harvey'in dünya haritalarında küçülme ile şemalaştırdığı küreselleşme süreci uluslararası telekomünikasyon şirketlerinden birinin reklamında da yansımaları bulmaktadır: "Bundan sonra orası olmayacak çünkü hepimiz burada olacağız". Harvey küreselleşmeyi zaman ve mekan sıkışması olgusuyla tanımlamaktadır. Tüm mekansal sınırların yıkılması, mekanın zaman içinde yokedilmesi anlamını taşımaktadır. "Ford montaj hattını 1913'te kurmuştu. Etkinliği azamiye çıkarmak ve üretimin akışında sürtünmeyi asgariye indirmek amacıyla görevleri parçalara ayırarak mekan içinde dağıtıyordu. Böylelikle, üretimin mekansal düzeninin organizasyonu ve parçalara ayrılması aracılığıyla yerleştirilen kontrol sayesinde zamana hız kazandırabiliyordu. Ne var ki, tam da aynı yıl ilk radyo sinyali Eyfel Kulesi'nden bütün dünyaya yayınlanıyor, böylece mekanın, evrensel kamusal zamanda bir anın eşzamanlılığına indirgenmesi kapasitesi vurgulanmış oluyordu." (Harvey, 1989). Sermayenin dönüşüm hızının iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle artması, zaman ve mekan sıkışmasının önemli etkilerinden birini oluşturmaktadır. Ancak iletişim teknolojilerindeki gelişimin etkisiyle mekansal sınırların daralması, mekanın önemini azaltmamıştır. Erişim kolaylığı, dünya mekanının neleri içerdiğini merak ettirmeye başlamıştır. Böylece mallar, ürünler,

Üretim teknikleri, ideolojiler, değerler daha geçici bir özelliğe sahip olmaktadır. İmajların retimi ve pazarlanması beraberinde hız kavramını ortaya çıkartmaktadır. Bu süreçte para ve mal kültürün araçları haline gelmektedir.

Zaman ve mekan değişimi ve erişim kavramlarına Robins'in (Robins, 1997) küreselleşme söylemi açıklık getirmektedir. Robins'e göre küreselleşme, zaman ve mekan ufuklarının sıkıştırılmasını, anlık ve derinliği olmayan bir dünyanın yaratılmasını ifade eder. Küresel uzam bir akışlar uzamıdır, elektronik bir uzamdır, merkezi yoktur, sınırların ve cephelerin nüfuz edilebilir olduğu bir uzamdır. Bu küresel alanda ekonomiler ve kültürler birbirleriyle her bir 'öteki' ile (artık sadece orada değil aynı zamanda içeride olan bir 'öteki') yoğun ve doğrudan bir ilişki içinde fırlatılıp atılırlar. Bu noktada gerçek dünyaya ait temel tanımların anlamlarının değiştiğini, daha içiçe geçmiş yapıların ve erişimin ön plana çıktığını görüyoruz. Robins de Harvey'in zaman ve mekan sıkışması teorisini temel alarak küreselleşmenin, sermayenin etkisiyle medya ve iletişim teknolojilerinin kontrolü altında geliştiğini vurgulamaktadır: "Evrensel kültürün yeni tüccarları sınırları olmayan bir dünya arzu etmektedirler. BSkyB, ürünlerini, sınırları olmayan bir dünyaya yayımlamaktadır; uydu erişim alanları, ulusal alanları ihlal etmektedir. Kültürün küreselleşmesiyle kültür ile sınırlı bir arazi arasındaki ilişki büyük ölçüde kopmuş olmaktadır." (Robins, 1997, s.156)

Küreselleşme ile ilgili farklı yaklaşımlar sürecin yaşamın tüm alanlarını etkilediğini ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Küreselleşme karşımıza bir ilişkiler ağı çıkartmaktadır. Finans kapitalin tek tek lkeler düzeyinden tüm dünya üzerinde hareket kabiliyetinin artması ve bu hareketi sağlamak için geliştirilen araçlar ekonomik yapıyla beraber diğer alanları da etkilemiştir. Öncelikle ulus-devlet tanımı tartışılmaktadır. Mekan (coğrafya) hala çok önemli olmakla beraber iletişim ve bilişim teknolojilerindeki gelişmeler farklı bir kamusal yapılanma oluşturmaktadır. Bu yapı içinde farklı kültürler (teki) arası karşılaşmaların ve etkileşimin artması, postkolonyal söylemin, farklılıkları vurgulayan özelliği ile, küreselleşmenin kültürü ve yerelliği homojenleştirici yanını ön plana çıkartmaktadır.

Temelde küreselleşme ile birlikte yaşama dair tüm referanslarda kaymalar ve değişimler yaşnmaktadır. Üretim, tüketim, ideolojiler, değerler, iletişim biçimleri ve

tüm bu fonksiyonların gerçekleştirildiği bir yapı olarak kentlerde de küreselleşmenin etkisi ile olumlu ve olumsuz anlamda değişimler yaşanmaktadır.

2.1.2. Küreselleşmenin Dinamikleri

Küreselleşme¹ sürecini ve küreselleşmenin yaşamı ne ölçüde etkilediğini tanımlamak için onun temel kurgusunu oluşturan dinamikleri anlamak gereklidir. Bunun için de küreselleşmeyi kapitalizmin sürekliliği içinde değerlendirip; tüketimin, iletişim ve bilişim araçlarının gelişimine neden olan teknolojinin ve medyanın belirleyiciliğini ve ulus-devlet kavramının geçirdiği değişimi küreselleşmenin dinamikleri olarak niteleyebiliriz.

Sermayenin sınırsız ve sürekli bir şekilde artırımına dayanan kapitalizm, yapısı gereği küreselleştirme eğilimleri taşır. Özellikle endüstri devriminden sonra uluslararası hale gelmeye başlayan sermaye yüzyılın son çeyreğinde küresel bir yapıya bürünmeye başlamıştır. Temelde modernizmin kültürel ve ideolojik bütünlüğüne sahip olan kapitalist sermayenin coğrafi yayılımı, üretim ve tüketimin de ulus-devlet özelinden tüm dünya geneline yayılmasına neden olmuştur. Bu yayılımı gerçekleştirebilmek için de kapitalizmin teknolojik ve organizasyonel bakımdan dinamik olması gereklidir. Kapitalizm, *fordist*² üretim biçiminin ilk örneklerini verdiği uygulamaları geliştirerek yaşamın tüm alanlarına yaymıştır. Bu uygulamalar üretim aşamasında uzmanlaşma, esneklik, kalite gibi olguları, kapitalizmin kendi iç dinamikleri olarak da deniz aşırı üretim ve pazarların denetimi, kültürel açıdan yerelliklerin ve ulus kimliklerinin sarsılması, teknolojinin belirleyiciliği ve tüketimin etkisinin arttırılması olarak nitelendirilebilir. Kapitalizm bu olguları bir yandan yerel ekonomik bölgeleri ön plana çıkartarak bir yandan da küresel bir ağ ekonomisi oluşturarak uygulama eğilimi içindedir. *Post-fordist* üretim biçiminin eğilimi olarak, farklı bölgeler ve ağ içindeki ilişkileri kurmak için de eskiden ulus-devletlerin şimdilerde ise şirketlerin bilgi ağları, dünya kapitalist sisteminin genişlemesi ve bütünleşmesinin tabanını oluşturmaktadır. Bu durum da dünya çapında bir montaj zinciri oluşmakta ve küresel piyasalar meydana

¹ Küresel deyiimi ilk olarak 1980'lerin başında Harvard, Columbia ve Stanford Üniversitelerinde kullanılmıştır.

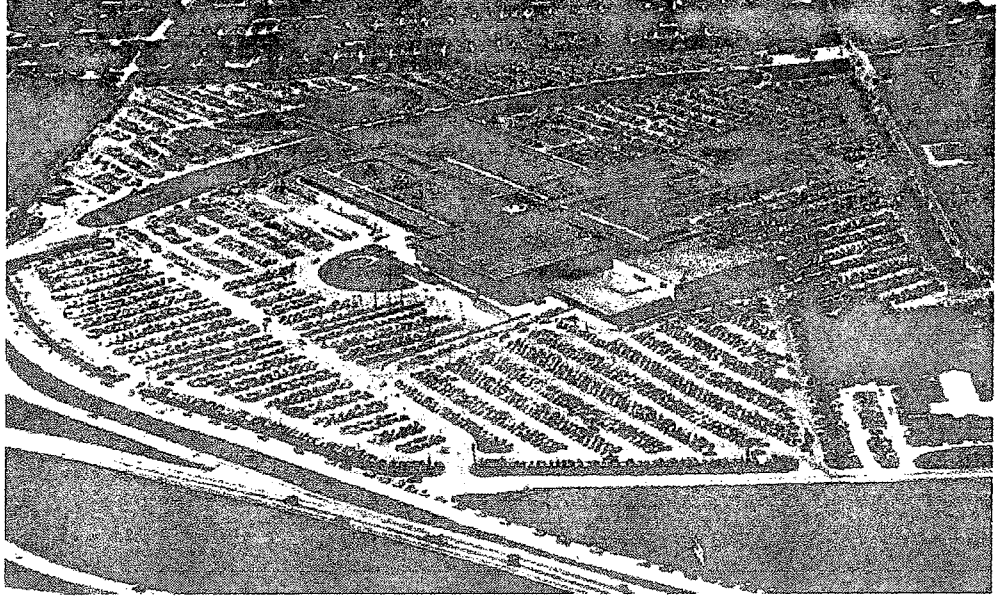
² Fordist üretim sadece işi parçalara ayırarak mekanla uzlaşma sağlamamış aynı zamanda yeni bir insan modeli de yaratmayı amaçlamıştır. Örneğin çalışanlarına izin (boş zaman) vererek üretimin tüketime dönüşmesini ve bu yönde bir sirkülasyon oluşmasını da amaçlamıştır.

gelmektedir. Böylece mekansal sınırlar yeni mekanlar üretilerek aşılmaya çalışılmaktadır. Örneğin bir otomobilin farklı parçaları değişik coğrafyalarda üretilerek biraraya getirilebilmektedir. Böylece hem yatırım kararlarını -ucuz işgücü ve dağıtım kolaylığı- gibi daha uygun koşullara yönlendirebilmiş, hem de promosyon alanı genişletilmiş olmaktadır. Yani teknoloji ve sermaye alışverişi ön plandadır. Tüm bu süreçlerin gerçekleştiği mekan ise daha çok ikinci bölümde tanımlayacağım kent mekanıdır. Kentler küreselleşmenin bu dönüştürücü yanının etkisiyle sosyal ve fiziksel açılardan yeniden yapılanmaya başlamışlardır.

Kentlerin yaşadığı bu dönüşümde önemli dinamiklerden biri de *tüketim* olgusudur. Yukarıda da belirttiğim gibi küreselleşmenin temel mantığı kapitalist sermayenin sürekli artırımını üzerine kurulmuştur. Bunun gerçekleşmesi için de üretilen metanın dünya üzerinde olabildiğince yaygın oranlarda tüketilmesi ve bu döngünün sürdürülebilir olması gerekmektedir. Yani üretimin ve dolayısıyla ekonomilerin devamlılığı tüketimin hızıyla doğru orantılıdır.

Bu noktada küreselleşmenin hedefi bireyleri tüketime sevkedecek araçları ve mekanları oluşturmaktır. Özellikle küreselleşen kentler tüketim eyleminin merkezleri haline gelmişlerdir. Alışveriş merkezleri, siber alışveriş merkezleri, fast food lokantaları, konulu parklar, sinemalar her geçen gün hayatımızda daha çok yer edinmeye başlamışlardır. Bu bağlamda tüketim araçları, mal ve hizmetlerle ilgili daha geniş bir olgular kümesinin parçasıdır: üretim, dağıtım, reklam, pazarlama, satış, bireysel beğeni, stil, moda bu alanda yer alır.

‘Tüketim katedralleri’ olarak tanımlanan yeni tüketim mekanları, sürekli daha fazla tüketiciyi kendilerine çekmek için büyülü, fantastik, sihirli ortamlar yaratırlar. Moskova’daki McDonald’s restoranının açılışında bir işçi ‘Sanki Chartres Katedrali’ydi orası, kutsal bir haz yaşama yeri’ demiştir (Ritzer, 1989, s26). Bu tanım, aslında ‘tüketim katedrali’ benzetmesine karşılık gelmektedir. Alışveriş merkezlerinin iç mekan tasarımları da bu benzetmeye uymaktadır. Alışveriş mekanları genelde ‘atriumlara’, simetrik ve merkezi formlara sahiptirler ve bu mekanlarda doğayla bağlantı kurulmaya çalışılır. Böylece bu uygulamalarla tüketiciye, katedralin sunduğu ‘topluluğa dahil olma duygusunun’ verilmesi de amaçlanmaktadır.



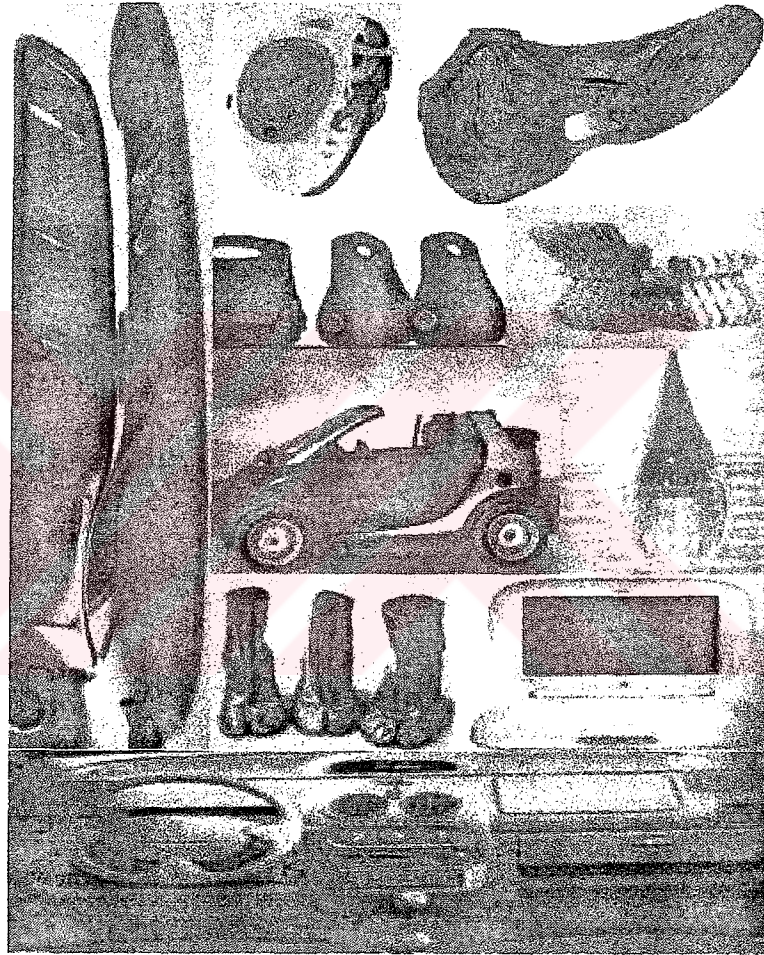
Şekil 2.1 Gulfgate Alışveriş Kenti [Lerup, s.5]

Teknolojik gelişme ve boş zamanların artması tüketimin de artmasına yolaçmaktadır. Kentler, mimari olarak, belli bir prototipten geliştirilmiş birbirinin aynı alışveriş merkezleri, lokanta zincirleri ve bunlara daha hızlı ulaşmayı sağlayan otomobiller ve otoyollarla tüm dünya üzerinde birbirlerine benzemektedirler. Yani kentleri tanımlayan öğelerin (kültürel, coğrafi) yerini küreselleşmenin ikonları almaktadır. Bu bağlamda ‘hiper tüketim’ döneminde sadece alışveriş merkezleri değil; müzeler, parklar, stadyumlar, havaalanları da içlerindeki mağaza, lokanta gibi yapılarla birer tüketim yapısı haline gelmektedir.

Teknoloji, tüketimi kolaylaştırmak ve yaygınlaştırmak için yeni araçlar tasarlamaktadır. Örneğin, sanal alışveriş siteleri, kredi kartları ve atm makineleri tüketimi kolaylaştıran ve daha konforlu hale getiren mekanizmalardır. Tüm bu araçlar kentin anlamında ve yapısında kaymalar ve dönüşümler yaşanmasına neden olmaktadır. Kentin yeni yapılanışında tüm bu unsurları birbirine bağlayan fiber-optik kabloların ağırları yer almaktadır.

Tüketimin reklamlar aracılığıyla teşvik edilmesini ve böylece kolaylaşmasını sağlayan medya ve iletişim araçları, küreselleşmenin bu çok katmanlı ilişkiler ağında önemli bir yer edinmektedir. Bu bağlamda, küreselleşmenin en önemli özelliğinin mekanın, yani coğrafyanın, öneminin giderek daha fazla azalması olduğunu belirtmiştik. Küreselleşme bunu gerçekleştirebilmek için genel olarak teknoloji ve özellikle de iletişim teknolojilerini kullanmaktadır. Örneğin giderek

yaygınlaşan ve ikinci nesil iletişim araçları olarak tanımlanan cep telefonları her an dünyanın herhangi bir yeriyle iletişim kurmanızı sağlar. Böylece uzak-yakın, orası-burası arasındaki ayrımlar iletişim boyutunda ortadan kalkmaya başlamaktadır. Ayrıca teknoloji, cep telefonu gibi araçların hacimlerini küçültmekte ve donanımlarını artırmaktadır (internet bağlantısı, mesaj alıp gönderebilme, mp3 dinleyebilme, gibi). Yani teknoloji bir yandan minyatürleşirken bir yandan da hibritleşerek erişimi kolaylaştırmaktadır.



Şekil 2.2 Tüketim Nesneleri (Kolaj)

İletişim alanında yaşanan bu gelişmeler insanların dünyanın ‘içeriği’ konusunda daha geniş bilgi sahibi olmalarında neden olmaktadır. Örneğin, farklı teknolojiler, ideolojiler, mimarlıklar birbirlerine daha kolay ulaşabilmekte ve bu bağlamda kültürlerin karşılaştıkları arayüzler oluşmaktadır. Yeni *görsel medya* bireyin dünyayı fark etme biçimlerini geliştirirken, bir yandan da bireyin durumunda bir dönüşüme neden olmaktadır. Genç bir adam ‘insan olmaktan sıkıldığını ve mutasyona hazır olduğunu, insan sonrası android olmaya hazırlandığını’ söylemektedir (Robins, 1999,

s.51). Bu noktada her ne kadar örnek biraz abartılı olsa da, tekno kültürün bireye eklemlediği protezler nedeniyle, bu tarz bir transformasyondan bahsedilebilmektedir.

Küreselleşme ile birlikte kendi özel toplumsal vizyonunu oluşturan tekno-kültürün imajları fotoğrafın imajından farklı özelliklere sahiptirler. Yeni enformasyon teknolojileri imaja sınırsız bir işleme, manipülasyon, depolama ve aktarma imkanı sunmaktadır. Böylece enformasyon teknolojileri matematik uyarlamalara dayanarak gerçekliği model alan ‘gerçekçi’ imajlar ortaya çıkartabilmektedir. Bu görsel sanal alanda (özellikle televizyon örnek olarak gösterilebilir) gerçek dünyayı nötrleştirebilmekte ve yabancılaştırabilmektedir.

Teknoloji bir yandan idealize edilirken, bir yandan da bireyin kentle kurduğu bir takım deneyimler değişime uğramaktadır. Bilgisayar, faks, video, televizyon, cep telefonu gibi araçların insan hayatına girmesiyle uzak yerler yakınlaşırken yakın yerler de uzaklaşmaya başlamaktadır. Bugün dünya üzerinde herhangi bir yerde gerçekleşen olaydan, çok yakınımızdaki bir mahallede gerçekleşenden daha fazla haberdar olabiliyoruz. İlgi alanımıza girmeyen bir olgudan haberimiz olmazken, ilgi alanımıza giren bir haber mesafe farketmeksizin bize ulaşabilmektedir. Yani ‘yere’ değil insanların ilgi alanlarına bağlı kentsel mekanlar oluşmaya başlamıştır. Bir yandan metaforik anlamı ile ‘sokak’ kaybolurken, diğer yandan insanlar yakınlarındakilerle değil iletişim araçları ile ulaşabilecekleri bireylerle ilişki kurmaya başlamıştır.

2.1.3. Küreselleşmenin Paradoksları

Küreselleşme ile birlikte özellikle son on yıl içinde yaşamın farklı alanlarında birbirleriyle bağlantılı değişimler yaşanıyor. Örneğin ekonomik yapıların değişimi, sermayenin bütün yerküre üzerinde hızlı sirkülasyonu ve ulus-devlet sınırlarını zorlaması, yerel yapıları ve kültürleri etkiliyor, bu örneğin devamı olarak iletişim araçlarının gelişimi kamusal alanın değişimine yolaçıyor, sistemin içinden bakacak olursak bir ülkede yaşanan ekonomik bunalım dünya üzerinde pek çok ülkeyi etkileyebiliyor; yani küreselleşme, içinde birçok parametrenin yer aldığı bir ilişkiler ağı kurguluyor. Ancak bu ilişkiler ağı içinde yaşanan bazı gelişmelerin küreselleşmenin söylemi ile çeliştiğini görmekteyiz. Bu çelişkilerden en önemlileri

küreselleşmenin sanılanın aksine birleştirmedeği, kutuplara ayırdığı, sürece katılamayanı yalıttığı ve emperyalizmin devamı olduğu iddialarıdır.

Bölgeselleşme ve küreselleşme kavram olarak birbirlerine zıt olmalarına rağmen, aynı zamanda birbirlerini doğuran süreçler olduklarını da söyleyebiliriz. 1990'ların başından itibaren politik olarak iki karşıt kutup ve bunun dışında kalmış bir üçüncü dünyadan oluşan üç kutuplu dünya yapısının etkisinin sona erdiği görülmektedir. 1914 yılında sekiz askeri-ekonomik gücün etkinliği söz konusuydu: Avusturya-Macaristan, İngiltere, İtalya, Fransa, Almanya, Japonya, Rusya ve ABD. Bugün de önemli ekonomik güçlerden oluşan G-7 vardır. Avusturya-Macaristan'ın yerini Kanada almıştır. Rusya ise fakirleşmekle beraber sekizinci güç olarak gözlemci statüsüyle organizasyonda yerini almış durumdadır. Ticaret, yatırım ve finansal hareketler daha çok bu yapı içinde Avrupa, Japonya ve Kuzey Amerika arasında yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla henüz küresel bir ekonomik sistemin bütünüyle yaygınlaştığını söyleyemeyiz. 1990'lı yıllarda dünya ekonomisinin geleceği başta Asya ülkelerinin olmak üzere gelişmekte olan ülke ekonomilerinin dünya ekonomisini sürüklemeleri, Rusya ve Çin'in dünya ekonomisi ile bütünleşmesi ve tüm dünya üzerinde malların sınırlara takılmadan serbestçe dolaşabileceği kurgusu üzerine oturtulmuştu. Ancak Dünya üzerinde kronikleşmiş bazı problemlerin süreklilik göstermesi bu bütünleşme için henüz erken olduğunu göstermektedir. Balkanlarda yaşanan etnik çatışmalar, Kafkaslarda ve Afrika'da binlerce insanın savaşlarda ölmesi, Ortadoğu'da yaşanan problemler, radikal akımların etkisi ve bunların dışında ülkeler arasında gelir dağılımında varolan uçurum, çözülmesi gereken pek çok problemin varlığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra dünya üzerinde hala yoğun bir şekilde etnik sorunların devam etmesi ve ırkçılığın ortadan kalkmaması, küreselleşmenin kültürel boyutuyla ilgili büyük bir ikilem oluşturmaktadır.

Günümüz dünya haritasında çeşitli ekonomik bloklar oluşmuş durumdadır. Avrupa Birliği, NAFTA (Kuzey Amerika) , AFTA (Uzakdoğu) ve blokların dışındakiler, rekabet ve işbirliği içinde karmaşık bir küresel ilişki oluşturmaktadır. Dünya nüfusunun %23'ünü barındıran bu üç önemli blok dünya ticaretinin dörtte üçünün gerçekleştiği alanı kapsamaktalar (Hirst ve Thompson, 1998). Bu noktada özellikle küreselleşme karşıtlarının iddiası eskiden ülkeler arasında gerçekleşen antlaşmaların artık bölgeler arasında gerçekleştiğidir. Tüm bu blokların dışında Bangladeş gibi

fakir Asya ülkelerinin ve Afrika'nın bu sürecin tamamen dışında kalması ve aradaki farkın giderek daha fazla açılması küreselleşmenin belli bir alanı kapsadığını ve bu alanın dışında kalan ülkeleri dışladığını ortaya çıkarmaktadır. Başka bir deyişle herhangi bir potansiyele (kaynaklar, ekonomik, teknolojik, jeopolitik) sahip olmadığı varsayılan veya belli bir zaman önce varolan kaynakları sömürölüp tüketilmiş olan ülkeler, küreselleşme organizasyonunun dışında kalmaktadır. Bu durumda, finans dünyasının ve enformasyon akışının yerküre çapında ortaya çıkışının yanısıra, bir yerelleşme, mekan sabitleme gücü de işlenmektedir. Bazıları için küreselleşme olarak görülen şey ötekinin yerelleşmesi anlamına gelebilmektedir. Örneğin, kuzey güney kutuplaşmasının en şanssız yeri olarak Afrika Kıtası dünyanın en fakir 55 ülkesinden 30'una sahiptir.



Şekil 2.3 Küreselleşmenin Paradoksu [Keyder, s.73]

Küreselleşme sürecinde tartışılan diğer bir nokta da emperyalizm kavramıdır. Küreselleşmenin bu anlamda, kavram olarak yeni olmasına rağmen içerik olarak eski olduğu, terimin değişmesinin ideolojik bir anlam içerdiği ve bunun da emperyalizm olgusuna saygınlık kazandırmak olduğu vurgulanmaktadır (Boratav, 1997). Bu iddia, daha çok kapitalizmin süreklilik içinde geliştiği ve küreselleşmenin de bu süreç içinde değerlendirilebileceği, dolayısıyla yaşanan sürecin içerik olarak fazla değişmemiş bir ideolojinin yeni görüntüsü olduğunu vurgulamaktadır. Gerçek anlamda bütünleşmiş bir dünya ticaret sisteminin altyapısının 19.yy'ın ikinci yarısında oluştuğunu görüyoruz. Denizaltı telgraf kablolarının 1860'lardan beri

kıtalararası piyasaları birbirine bağıladığı görülmektedir. Yalnız, Dünya üzerindeki güç dengelerinde 20. yy'ın başından itibaren zamanın hegemonik gücü İngiltere'nin gerilediği ve Japonya, ABD, Almanya'nın ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Bu tanıma göre içinde bulunduğumuz dönemde küreselleşmenin emperyalizmin yeni modeli olduğuna dair söylemin en önemli dayanağı ABD'nin gerek kültür gerekse de askeri ve ekonomik açıdan dünya üzerinde etkisinin giderek artmasıdır. İletişim ve bilişim alanındaki gelişmeler özellikle ABD kültürünün ve yaşam biçiminin empoze edilmesinin daha hızlı ve kolay bir şekilde gerçekleşmesine yol açmaktadır. Bu araçların propaganda amaçlı kullanımları da oldukça yaygındır (her türlü tarihsel gerçekliği yeniden kurgulama özelliğine sahiptirler). Yani teknolojinin ve bu teknolojiler içinde medyanın etkisi önemlidir. Bu süreçte sermayenin, özellikle de Amerikan tabanlı uygulamaları gözönünde bulunduran uluslar-ötesi şirketlerin yer aldığı tartışılmaktadır. "Yirmi beş yıl önce ABD medya ürünleri bütün dünyayı istila etmişti. Bugün, popüler Amerikan kültür ihracatında herhangi bir azalma yoktur. Değişen, üreticilerin devasa, bütünleşik kültür kombinaları haline gelmiş olmalarıdır ve bunlar küresel bir piyasaya tam bir kültür ortamı sağlamaktadır. Amerikan kültür tarzları ve teknikleri uluslar-ötesi hale gelmiştir" (Morley ve Robins, 1997, s.294).

2.2. Küreselleşme ve Kentlerin Ön Plana Çıkışı

Küreselleşme sürecinde ulus-devlet kavramının yaşadığı değişim sürecine koşut olarak kentlerin yapılarında da dönüşümler yaşanmaktadır. Kentler arası ilişkiler ulus-devletler arası ilişkilerden bir ölçüde bağımsızlaşmakta ve farklı bir kent kimliği oluşmaya başlamaktadır. Küreselleşme ile birlikte gelişen iletişim ve bilişim teknolojileri bir yandan ulus-devlet sınırlarını zorlarken bu yapıya karşıt olarak ulus-devletleri aşan bölgesel ve kutupsal ilişkiler içinde kentler, küreselleşmenin kurgusu olan ağ yapı içinde bölgelerin merkez ve altmerkezlerinin bağlantı ve düğüm noktalarını oluşturmaya başlamıştır.

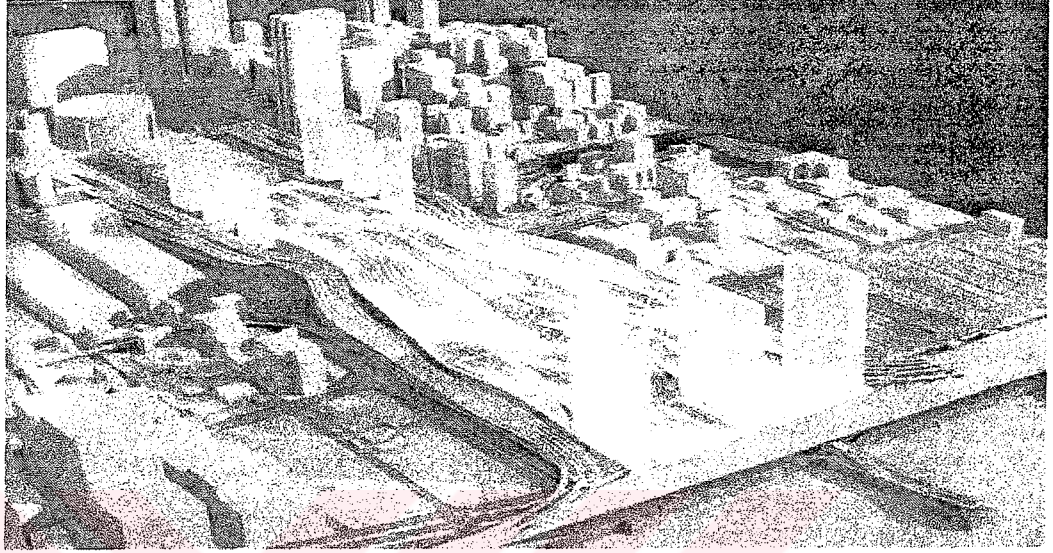
Finans kapital döneminin mekanı olarak kentler artık sermaye merkezleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Özellikle yüzyılın son çeyreğinde değişen konjonktür dünyanın eski merkezlerinde bir dönüşüme yol açarken yepyeni merkezlerin de doğmasına sebep olmuştur. Bugün küreselleşmeden çok daha gerçek bir süreç olarak

dünya çapında bir metropolleşme olgusundan bahsetmek olanaklıdır. Zira, gerek nüfus birikimlerinin ve göçün yarattığı yığılmalar, gerekse de gelişmekte olan ülkelere akan kaynak ve yatırımın odaklandığı merkezler olarak büyük kentler, sermaye ve nüfus baskısı altında büyüyerek metropolleşen mekanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Sassen bu durumu şöyle ifade etmektedir: “Kentlerin işlevlendirilmesindeki değişiklikler uluslararası ekonomik etkinlikler üzerinde ve kent formunda büyük etkiler yapmıştır: Uzmanlaşmış hizmet endüstrileri kentin sosyal ve ekonomik düzenini yeniden yapılandırırken, kentler çok geniş kaynaklar üzerine kontrollerini yoğunlaştırmışlardır. Böylece yeni bir kent tipi belirlemiştir. Bu “küresel kenttir”. Önde gelen örnekleri ise New York, Londra ve Tokyo’dur” (Sassen, 1994, s4). Londra ve New York tarihsel bir takım özelliklerini de ön plana çıkartarak küresel kent kimliklerini tanımlarken, başta Tokyo olmak üzere Hong-Kong ve Singapur küresel kentler sisteminde önemli düğüm noktalarını oluşturmaktadırlar.

Küreselleşme, kentlerin ulusal/küresel yerleşim sistemleri içerisindeki özerkliklerinin artmasına ve küresel ölçekte mal, hizmet, bilgi ve sermaye akışında kentler arasında bir rekabetin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yani global sermayenin gerektirdiği türden hizmetler sunabilecek türde yapılaşmış kentler ön plana çıkmaya başlamıştır. Kentler arasında ortaya çıkan bu rekabet kent kimliğinin önem kazanmasına ve belli bir kent kimliği oluşturmak ve sermayenin küresel dolanımından dışlanmamak için tarihi, turistik ve kültürel öğelerin ön plana çıkarılmasına ve pazarlanmasına neden olmuştur. Bu noktada turizm küreselleşme sürecinde kentlerin önemli etkinlik alanlarından birini oluşturmaktadır. Kentlerin işlev değiştirmelerine koşut olarak formları ve yapılarında da değişimler ortaya çıkmaya başlamıştır. Teknolojik gelişmelerin, “network” sistemlerinin ve özellikle zaman ve mekan sıkışmasının ortaya çıkardığı değişimler kentsel hizmet ve servisleri de değişime uğrattırırken, klasik bir kent tanımı ve formu yetersiz bir tanımlama olmaktadır.

Küreselleşen kentlerde üretim birimlerinin, büyük ölçüde kent hatta ülke dışına çıkarılması, (işgücü ucuz ve daha uygun üretim alanlarının keşfedilmesi nedeniyle), finans sektörlerinin karar birimlerinin yer aldığı merkezlerin sayılarının artmasına neden olmuştur. Bu durum İstanbul örneğinde olduğu gibi sanayi merkezlerinin kent dışına taşınmasıyla fiziksel yönden kentin giderek daha fazla yayılmasına yol açmaktadır (İstanbul dışına yapılacak bir yolculukta yerleşim yerlerinin sürekli

olduğu ve kentin sınırlarının sonlanmadığı gibi bir izlenim oluşmaktadır.). Büyük kentlerdeki endüstri alanlarının taşınma nedenlerinden biri de büyük kentlerin daha çok bilgi endüstrileri haline gelmeleridir. Bu bağlamda metropolleşen büyük kentler, her saniye bir noktadan diğerine verilerin aktığı ve hızın etkin kavram olduğu karar ve bilgi üreten yapılar haline gelmektedirler.



Şekil 2.4 Metropolleşen Kentin Modeli

Gelişen teknoloji ve ulaşım sistemlerinin etkisiyle bütün dünya yüzeyinin giderek daha fazla kentleştiğini söyleyebiliriz. Özellikle azgelişmiş ülkelerde kırsal nüfusun kentlere yerleşmesinin yanısıra ulaşım ve iletişim alanlarında meydana gelen değişim farklı ülke kentleri arasında da bilgi ve insan sirkülasyonunu artırmıştır. İnsan bazında bu sirkülasyonun oluşmasının nedenlerini birkaç örnekle betimleyebiliriz: Daha iyi bir yaşam için göç eden insanlar, Londra’da oturup New York’da çalışan bir işadamaı, turistik amaçla seyahat eden bir aile. Bu örneklerin verilmesinin nedeni küresel kentin bir başka rolünün de farklı yerellikleri ve kültürleri içinde barındıran bir özelliğe sahip olmasıdır. Böylece küresel kent, İstanbul ve özellikle New York örneklerinde olduğu gibi yeni kimliklerin üretilip yeni geleneklerin keşfedildiği bir mekan halini de almaktadır. Bu noktada yerellik kavramı küreselleşme sürecinde kentlerin sosyal ve fiziksel yapılarını etkileyen bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır. Metropolleşen kentlerde, bir yandan farklı yerellikler yanyana dururken bir yandan da kimlik, farklılık gibi temaların politize olmuş şekilleriyle şehir hayatına yansımaları, belli sınırların ortaya çıkmasına ve bu yapıların birbirlerinden

izole olmasına da neden olabilmektedir. Yani farklılığın yaratabileceği zenginlik gerek yaşam biçimleri, üretim biçimleri, gerekse de politik tercihler arasında eşikler oluşmasına neden olmaktadır.

Küresel kentler finans merkezleri olma özelliklerinin yanısıra medyanın, turizmin, önemli mimari projelerin, festivallerin, modanın, spor olaylarının, konserlerin, müzelerin ve bienal gibi sanatsal faaliyetlerin, artan boyutta entellektüel ve kültürel alışverişin gerçekleştirildiği yapılar olarak da ön plana çıkmaktadırlar. Yani kentte yer alan farklı kültürlerin karşılaşabileceği alanlar ortaya çıkmaktadır.



Şekil 2.5 New York, Manhattan 42. Cadde. [Ergüven, s.101]

Küreselleşen kent bir yandan mal tüketiminin bir yandan da yukarıda belirttiğimiz hizmet tüketiminin artan oranlarda gerçekleştiği ve bu fonksiyonların gerçekleşmesi için de belli yapıların inşa edildiği bir yer halini almaktadır. Bu durumda dünya üzerinde kentler giderek daha fazla birbirlerine benzemeye başlamaktadır. Kültürün ve tüketimin standartlaşmaya başlaması fiziksel çevreyi de etkilemektedir. Böylece kentler giderek daha fazla nötr mekanlar haline gelmektedirler.³

Küresel kentlerin yeni rolündeki farklılıklardan biri de gelişen iletişim teknolojileriyle zaman ve mekanda ortaya çıkan değişimin etkisidir. Bu bağlamda

³ Bu bağlamda küresel kenti şu metaforla tanımlayabiliriz: Otoyolların asfaltı, gökdelenler, endüstri merkezlerinin bacalarından çıkan duman binaların arasından kırılarak gelen ışığın etkisiyle küresel kentin rengini daha fazla gri renge çevirmektedir.

küresel kentler bilgi üretilen ve bilginin hızla transfer edildiği merkezler olmaları nedeniyle aynı zamanda birer medya kente de dönüşmektedirler. Büyük tv ve gazetelerin merkezlerinin yer aldığı, sokaklarda yer alan elektronik ekranlardan sürekli imajların (haberler, reklamlar, borsaya dair veriler) aktığı, iletişimin giderek daha fazla internet gibi elektronik medyalara kaydığı bir yapı sunulmaktadır. Bu yapı içinde göstergeler, imajlar ve hız ön plandadır. Her renk, şekil ve ses özel anlamlar ifade eder. Oto alarmları, siren sesleri, duran ve hareket eden araçlar, bilet renkleri, farklı büyüklük ve biçimdeki binalar doğal öğeler, kent mobilyaları, fizyolojik ve psikolojik sınırları olan algılarımıza yönelik imgelerdir. Bu yapının en önemli özelliği *hız*'dır. Virilio teknolojiyi siyasal ve ahlaksal bir sorun olarak değerlendirmekte ve bilgisayarın, telefonun, televizyonun ve otoyolun hep aynı 'vektörel' yaklaşımın göstergesi olduğunu belirtmektedir. Virilio'ya göre hız yani teknolojik vektör basitçe mekanı ortadan kaldırmaz, zaman-mekan ilişkisini değiştirir. (Virilio, 1998)

2.3. Küreselleşen Kent ve Mimarlık İlişkisi

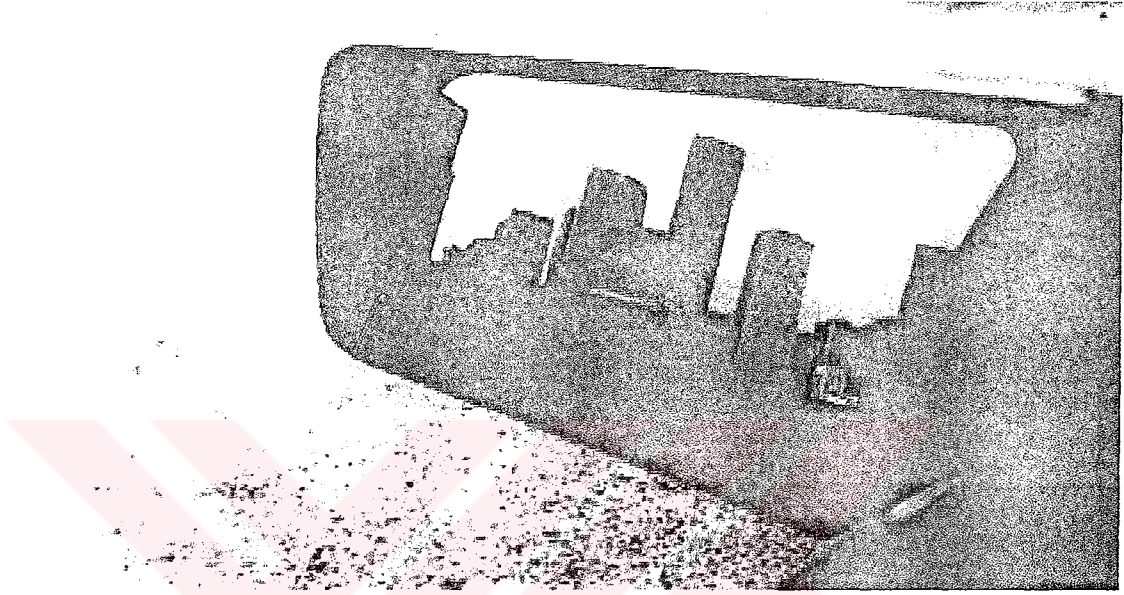
Bilgi ve görüntü mekanlarının yeniden yapılandığı ve yeni iletişim biçimlerinin ortaya çıktığı küreselleşme sürecinde özellikle zaman ve mekan kavramlarında yaşanan değişimin etkisiyle mekana dair referanslar değişime uğramıştır. Bu bağlamda küreselleşmenin ön plana çıkardığı kent algısı ulaşımın, enerjinin, ekonominin, otoyolların, gökdelenlerin yer aldığı ve sürekli değişen imajların kesiştiği bir kent dokusu içinde hız kavramının etkisiyle yeni bir boyut kazanmıştır. Kentsel referansların değişimi ve teknolojik gelişmelerin etkisiyle ortaya çıkan imaj bolluğunda, tekil nesnenin kendini ifadesinin zorlaşması ve kimliğini kentten aldığı referanslarla tanımlamaya başlamasıyla mimarlar da, değişen fonksiyonlar çerçevesinde bir yandan kente ve mimarlığa dair yeni kuramlar ortaya koyarken bir yandan da bu kuramlarla ilişkili imajları şekillendirmeye ve üretmeye başlamışlardır.

Bu süreçte küreselleşmenin mimarlıkla olan etkileşiminde, bir yandan mimarlığa dair bir üst-dil oluşturma çabasının yerini daha çok farklılaşmış söylemler almaya başlarken, bir yandan da, modernizmin devamı olan ancak belli yönleriyle ondan ayrılan ikinci modern kavramı ön plana çıkmaktadır. İlerlemeye dönük olan modernizm daha çok gelenek, tarih gibi dışsal referanslara göre kendi kavramlarını

oluşturuyordu. Bilginin başlıbaşına bir endüstri haline gelmesi ve enformasyonun dolaşım döngüsüne katılmasıyla yaşanan dönüşüm sürecinde modernin düşünümsel olacağı, referansının kendisi olacağı ortaya çıkmıştır. “Ulrich Beck için düşünümsel modernleşme, endüstri toplumunun kendini dönüştürmesi anlamını taşır. Bununla kastedilen toplumsal hayatın yeniden üretiminin yan ürünleri olarak ortaya çıkan risklerin artık başka ülkelerin, başka toplumların, gelecek nesillerin veya doğanın üzerine atılarak dışlaştırılamayacak hale gelmesi ve doğa, gelenek gibi dış kaynaklara giderek daha az başvurulabilir hale gelmesidir.”(Kuhnert, 2001, s.57). Bu durum mimarlıkta yeni bir tasarım kültürüne işaret etmektedir: Programın ve retoriğin ön plana çıktığı tasarım sürecinde, görsel malzeme üzerinde işlem yapma biçimi ve esneklik önemlidir. Mimarının temsiliyetinde medyanın tüm araçları kullanılmaktadır. Böylece kurgunun işlenmesi ve aktarılması sırasında etkinlik artmaktadır. Örneğin Rem Koolhaas’ın ‘SMLXL’ adlı kitabında farklı temsiliyet araçları kullanılarak metin arka plana itilmiş ve imajlar ön plana çıkartılmıştır. Bu bilinçli davranış biçimi aslında mekanın anlamlandırılmasında yaşanan bir dönüşümü göstermektedir. Başlangıçta organizmanın yerini mekanizma ve fenomenin yerini akış almıştı. Şimdiyse, ürünün önüne geçen *program* ve programı temsil eden *jenerik* kavramları binadan kente tüm yerleşim ölçeklerinde nötralizasyonu ortaya çıkartmaktadır. “OMA’nın ‘6 Proje’ ya da MVRDV’nin ‘Projeler’i gibi proje okuma kılavuzları ve Richard Rogers ve Norman Foster’inkiler türünden tanıtım broşürleri, mimarın ve mimarlığın rolündeki değişime işaret etmektedir... Genel olarak söylenebilecek olan mimarlık mesleğinin çok boyutluluğa doğru açıldığı, *medyanın da sınırları koyduğudur*”(Kuhnert, 2001, s.57). Böylece küreselleşme sürecinde gelişen medya ve teknolojik araçlar mimarlığın temsiliyet biçimlerinin de gelişmesine yolaçmıştır. Kullanılan araçların özelliği gereği mimarlığın temsiliyeti, sadece yapının ortaya konmasında iletişim kurulan rol sahipleri için gerekli geometrik araçlar ve direktifler sistemi olmanın dışına çıkarak kendine ait bağımsız bir anlam kazanmaya başlamıştır. Bu bağlamda mimari ürünün temsili imajları ve zihinsel düşünceleri kaydeden bir araç halini de alabilmektedir.

Öte yandan bu süreç içinde yaygın anlamda mimarlığın uygulama alanına dair ortaya konan en önemli eleştiri, mekanın, dolayısıyla mimarlığın ticarileşmesi eleştirisidir. Yani bilginin ve enformasyonun döngüsü mimarlığın kendi içinde program ve temsiliyetine dair yeni tanımlar ortaya çıkartırken sermayenin oluşturduğu yeni

coğrafya mekanın parçalanmasına ve soyutlanmasına yolaçmaktadır. Bu anlamda dünya yüzeyinin giderek daha fazla tek mekan haline gelmesi mimari hizmetlerin dolaşımını da artırmaktadır. Bu dolaşımın nedenlerini farklı şekillerde inceleyebiliriz. Birincisi, bilgi ve teknolojiyle beraber taşınan mimari hizmetler; ikincisi ise mimari hizmet alanında rekabet ilişkilerinden doğan mimari hizmetlerdir.

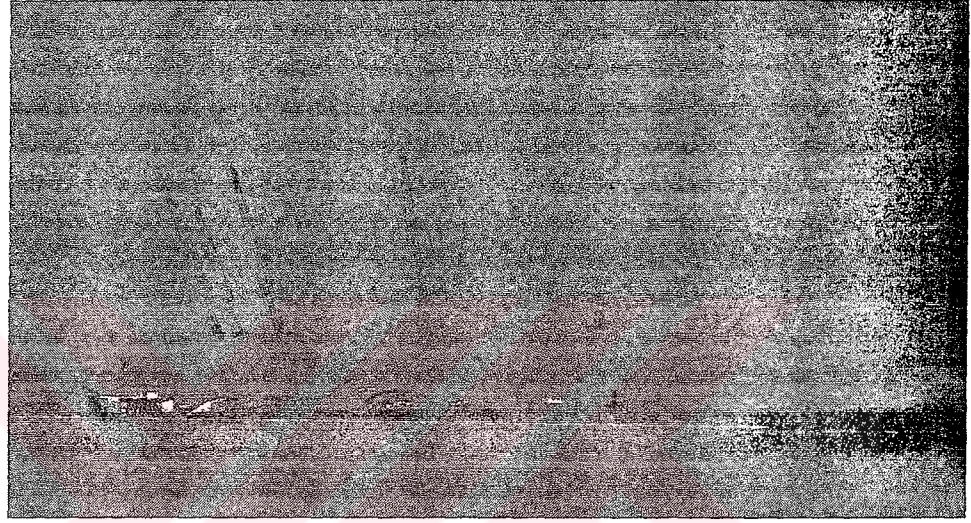


Şekil 2.6 Kentin İmajı [Lerup, s4]

Kapitalizmin üretim ilişkilerinin doğası gereği her alanda olduğu gibi mimarlığın da sermaye harcanarak gerçekleştirildiğini düşünecek olursak, dünya üzerinde karşılıklı katılımlardan doğan ve rekabet ilişkileri çerçevesinde şekillenen mimari hizmetlerden söz edebiliriz. Mimari hizmetin dolaşım döngüsünde mimari ve mühendislik hizmetlerini bütün bileşenleriyle mal sahibine sunan bürolar önemli yer edinmektedir. Bu hizmet biçimi programın saptanmasından, maliyetinin oluşturulması ve projenin detaylandırılmasına kadar tüm aşamaların bir paket halinde sunulmasını içermektedir, (Örneğin, İstanbul'da Koç Üniversitesi, Kemer Country gibi yapılar bu yöntemle yapılmıştır.) Oldukça geniş kapsamlı bir şekilde sunulan, aynı zamanda bir reklam ve marka anlamına da gelen bu hizmet biçimi, sermaye sahibi müşteriler için büyük kolaylık sağlamakla beraber yerel mimarların bu kapsamlılıkta hizmet sunamamaları ve bu büyük ulus-ötesi mimari büroların tasarım kalitesinden uzak, ticari hizmet biçimleri, mimarlık pratiği açısından olumsuz bir durum yaratmaktadır. Bu olumsuzluğu işlevden bağımsız yapı tipolojilerinin

geliştirilmesi veya dünya üzerinde herhangi bir yerdeki bir yapının kopyasının yapılması olarak tanımlayabiliriz.

Mimarlığın küresel dolanım sürecine, şirketler dışında tam olarak bu yapı için örgütlenmemiş olsa da, ünlü mimarların farklı ülkelerde gerçekleştirdikleri işler de dahil edilebilir. Le Corbusier'in, Richard Rogers'ın, Norman Foster'ın veya Frank Gehry'nin farklı ülkelerde gerçekleştirdikleri işler genel bir hizmet ve beraberinde sermaye yoğunluğu oluşturmamakla beraber, modernliğin sembolü olarak kabul edilmekte ve ülkeler tarafından imaj kurgusunda kullanılmaktadır.



Şekil 2.7 Millenium Dome Dış Görünüş [Rogers, s10]

Küreselleşme sürecinde kentlerde yukarıda belirttiğimiz dolaşım döngüsünün etkin olduğu finans merkezleri, alışveriş merkezleri, havaalanı, stadyum gibi büyük ölçekli teknoloji ağırlıklı yapıların ön plana çıktığını görüyoruz. Teknolojinin gelişmesi ve yapı üretim aşamalarının, kullanılan malzemelerin ve yapıların programları bağlamında endüstrileşmeye başlaması yeni üretim sistemlerini gündeme getirmiştir. Çeliğin, camın, betonun ve çeşitli metallerin yapılarda yoğun olarak kullanılması ve binaların yapım ölçeklerinin büyümesiyle prefabrikasyon ve modern şantiye yönetimi ortaya çıkmıştır. Şantiyede yapılan üretimin yerini başka mekanlarda hatta başka ülkelerde yapılan üretim almaya başlamıştır. Binalar, birbirinden bağımsız bir şekilde, farklı mekanlarda alt-sektörlerce üretilen taşıyıcı sistem, cephe sistemleri ve diğer elemanların biraraya getirilmesiyle üretilmeye başlanmıştır. Bu üretim biçimi en genel anlamda Ford'un montaj hattının gelişmiş halidir. Üretim mekan içinde

yayılarak hem sermayenin kontrol alanı artırılmakta hem de yapım sürecine *hız ve esneklik* kazandırılmaktadır.

Teknolojik gelişmelerin varlığı özellikle tasarım aşamasında, bina üretiminde yer alan aşamaların süperpozisyonunun ötesinde karşılıklı etkileşimleri ve geri dönüşleri artırdığı için sürecin *esnekliğinin* artırılmasına yol açmıştır. Örneğin mimarın aydınlatma projesinden havalandırma projesine kadar tüm kalemleri belli bir aşamadan sonra eşzamanlı bir şekilde tasarım sürecine etkin bir biçimde dahil etmesi gerekmektedir hatta bu aşamalar Pompidou'da olduğu gibi başlıbaşına tasarımın çıkış noktasını teşkil edebilmektedir. Bu organizasyon biçimine Richard Rogers ve Ove Arup arasındaki ortaklık örnek verilebilir. Ove Arup Richard Rogers'ın projelerinde sadece teknik bir danışman değil tasarım sürecinin aktörlerinden biridir. Bu çok katmanlı üretim biçimi yapının tasarım evresinin başından, üretim aşamasının sonuna kadar farklı etkinlik alanlarından uzmanların birarada çalışmasının gerekliliğini de ortaya çıkartmıştır.

3. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE KENTLERİ ve MİMARLIĞI ETKİLEYEN KAVRAMLAR

3.1. Yerellik

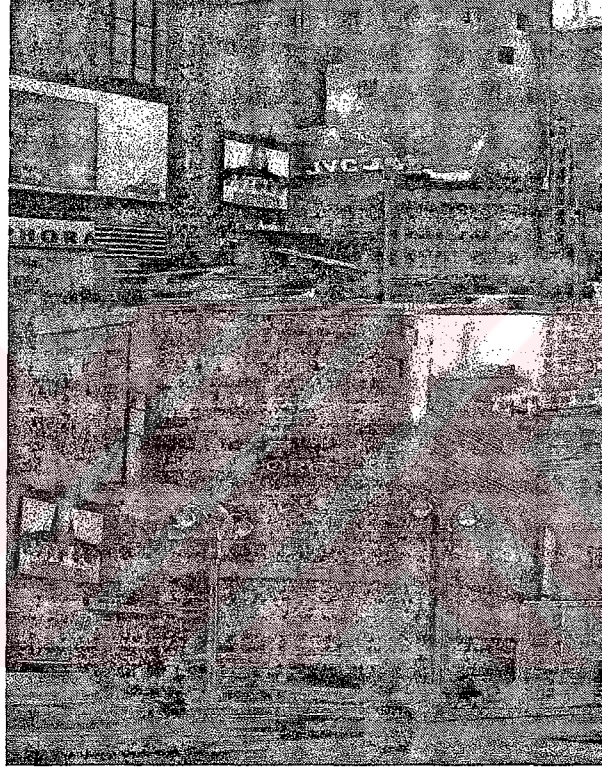
Küreselleşme sürecinde durumu en fazla tartışılan kavramın *yerellik* kavramı olduğunu söyleyebiliriz. Bu bölümde temelde küreselleşmenin genel politikası olan dünya kenti kavramı içinde yerellik kavramının pozisyonu ve kentlerdeki durumunu tanımlamaya çalışacağız. Yerel kavramı, bazı dönemlerde çelişkilerin mekanı olan kent bazı dönemlerde ise cemaatler biçiminde kavranmaktadır. Erder ‘yerel-evrensel’ kavramlarını ‘modern-geleneksel’ kavramlarıyla birlikte algıladığımızda, ‘geleneksel’ eşittir yerel şeklinde düşünülebildiğini, bu durumda kültürü farklı olanın yerel ya da geleneksel olarak tanımlanabileceğini belirtmektedir (Tekeli, 1997, s.30). Bu noktada küreselleşmeyi, medyanın etkisi gibi olgularla bütün hiyerarşik düzenlerin ve siyaset kavramlarının birbiri içine girmesiyle, yereli mekandan ayrı tutmadan, mekan-toplum etkileşimi olarak yeniden tanımlamak gerekmektedir. Bu yargıdan, New York ne kadar yerelse İstanbul’da o kadar yereldir sonucuna ulaşabiliriz.

Yerellik kavramı ile ilgili olarak ortaya çıkan durumlardan birincisi, küresel kültürün, Batı merkezli oluşu ve daima İngilizce konuşur söylemiyle, sermaye dolaşımını ve medyayı yönlendirenlerin⁴ yerellikleri etkilemesi ve homojenleştirmesi; ikincisi ise, küreselleşme sürecinde farklı yerelliklerin karşılaştığı ve atomize yapıların ortaya çıktığı alanların oluşmasıdır. Yani küreselleşme bir yandan da heterojenleştirme özelliğine de sahiptir.

Ulus-devlet güç kaybederken, kentler dünyayı algılama ve kimlik sorunsalında giderek daha merkezi bir yer edinmektedirler. Küreselleşme etkisiyle kentlerin

⁴ Amerika Birleşik Devletleri, askeri, teknoloji, ekonomi ve kültür alanlarında genel öncülüğü elinde bulundurmaktadır. Özellikle kültürel alanda dünya gençliği arasında rakipsiz bir cazibeye sahiptir.

giderek daha fazla önem kazanması, ulus-devletin aşınmakta⁵ olması ve artan hareketlilik sonucu daha çok insanın kentlere yerleşmesi yerellik kavramının daha çok sorgulanmasına yolaçmıştır. Küreselleşmenin bilgi-haber ve imaj akışını yoğunlaştırmasıyla ülkelerin sınırları, medyanın iletişim ağlarında taşınan görüntü ve imajlar için sınır oluşturmamaktadır. Dolayısıyla sermayeyi elinde bulunduran ve bu hareketi yaratan kültürler, daha hızlı ve etkin bir şekilde diğer yerel yapıları asimile ederek homojenleştirmektedir. Yani küresellik, özgül yerlerin kimliklerini kendi çeşitlilik karmaşası içinde eritmektedir.



Şekil 3.1 Küresel Kültürün İmajı [Stephens, s.92]

Bu yapı içinde büyük kentler, sermayenin taşıdığı bilgi, tüketim ve yaşam kültürleriyle değişime uğramaktadır. Yerel kültürler ise daha çok turistik birer meta halinde tüketim nesnesine dönüşmektedir. Hızla küreselleşmekte olan metropoller büyük *gökdelenlerin*, *otobanların* yer aldığı ve yerel unsurları ancak bir müzede görebileceğiniz birbirine benzeyen yapılar haline dönüşmektedir. Çağımızın yeni ekonomik, teknolojik ve kültürel olguları, küreselleşmenin sonucu olarak ulusüstü bir şehircilik sisteminin ortaya çıkışına işaret ediyor. Bu ulusüstü kent hipotezi bütün kentlerin homojenleşeceği anlamına gelmemektedir. Yüzyıllardır devam eden bir

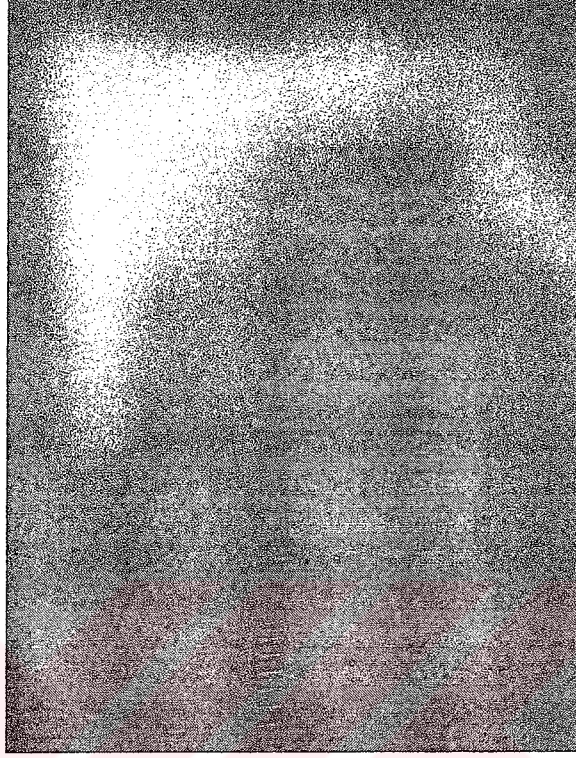
⁵ Ulus-devletin etkisi azalmasına karşın küresel konjüktürü belirleyen hala ulus-devlettir.

süreçte oluşmuş yapılı çevre ve kent dokusu bir gecede yok edilemez. Bu yapılar dönüşüm sürecinde sürekliliğin, yerel yaşam biçimlerinin ve kültürlerinin devamının garantisidir ve kentlerin diğer kentlerle olan ilişkilerinde önemli bir yer edinmektedir. Bu etkileşim içinde küreselleşmenin homojenleştirici yanına karşın bugünün kentlerinin ve fiziksel yapılarının halen heterojen bir yapıya sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Bu yeni yapılanma sürecinde mimari emeğin ulus-ötesi dolaşımının yoğunluğu da artmaktadır. Öncelikle teknolojinin yoğun bir şekilde devreye girmesi, yapım ölçeğinin büyümesi ve hizmetin çeşitlenmesi, bu kapasiteyi karşılayabilecek ulus-ötesi şirketlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum yerel mimarların iş alanını daraltmaktadır. Diğer bir ilişki biçimi de uluslararası müteahhit ve ulusal mimar bağlantısıdır. Sermayeyi sağlayan yabancı müteahhit firması olduğu için, bu yapı içinde yerel olan mimar, karar mekanizmalarını işleten de firma olmaktadır. Tüm bu ilişki biçimlerinde hizmetin teknik içeriği genişledikçe teknoloji transferi gereksinmesinin artması yerel yapının etkisini de azaltmaktadır. Öte yandan bu süreçte kaçınılmaz olarak teknolojinin hakimiyeti altında inşa edilen yapılar yerel bağlamdan soyutlanmış mekanlar oluşturmaktadır. Bu bağlamda tasarımlar tek bina bazında özgün gibi görünse de yerin kimliğini fazla irdeleyememektedir. Bu noktada henüz o zamanlar küreselleşme kavramı bu kadar yoğun olarak tartışılmasa da, Le Corbusier'in Chandigarh'ından yerellikle ilgili bir örnek verebiliriz: Le Corbusier belki de Chandigarh'ı tasarlarken tekil ölçekte yerel özellikleri göz önünde bulundurmuş ama yerel yaşama uygun olmayan trafik sirkülasyonu kentte boş yolların oluşmasına neden olmuştur. Aynı şekilde Niemeyer'in modern Brazil kenti, ülkenin yerel yapısının bağlamından kopuk bir şekilde tasarlandığı için, çevresi şu anda gecekondularla sarılmış durumdadır.

Ünlü mimarların başka ülkelerde yaptıkları yapılar kentlerin tanıtımında önemli bir yer edinmektedir. Hatta çoğu zaman turistik bir imaja da dönüşebilmektedir. Örneğin Bilbao'da Frank Gehry'nin tasarladığı Guggenheim Müzesi İspanya'nın sorunlu bir bölgesinin imajının değişimine neden olmuştur. Guggenheim, mimari ürünün temelde bulunduğu yer bağlamında etkili bir dönüştürme aracı gibi davranabildiğini de göstermektedir. Müze, bölgenin sadece önceden varolan karakterini değil geçmiş ve gelecek arasındaki gerilimin ve değişim isteğinin uyarlaması olarak da

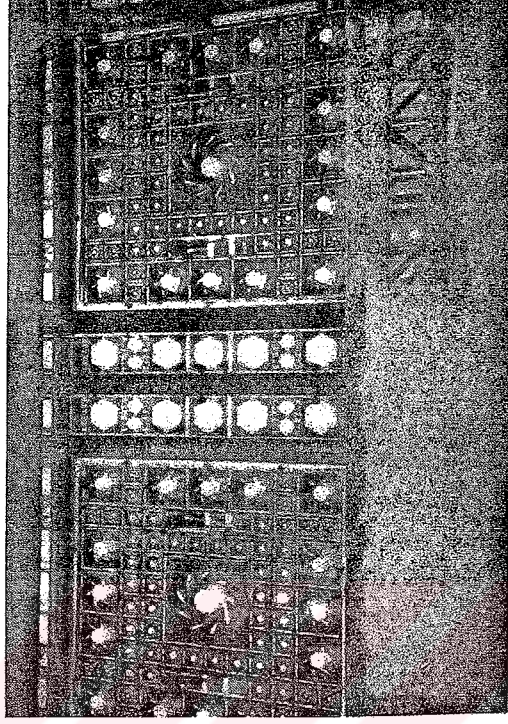
betimlenebilir. Yani, bir yandan yerel olana asimile olmuş, bir yandan da onu değişime zorlayan bir mimari tavır söz konusudur.



Şekil 3.2 Petronas Kuleleri [Gadola, s25]

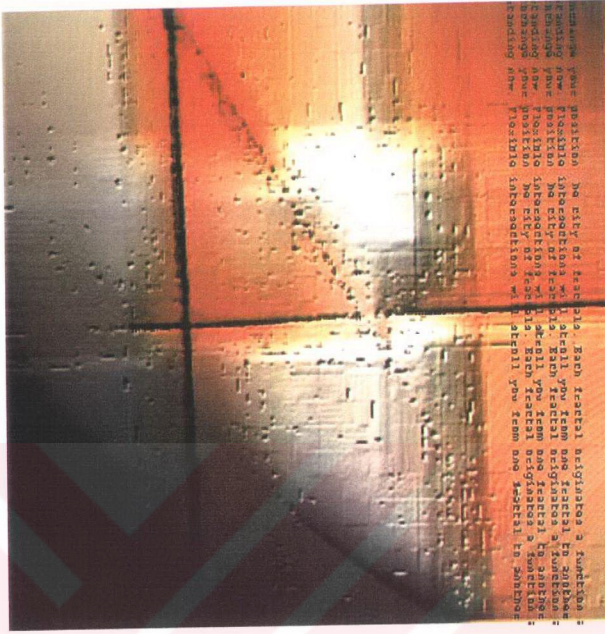
Mimarların uluslararası medya aracılığıyla diğer kültürlerden gelen ve bitmek tükenmek bilmeyen imge akımına kendilerini kapatmak yerine, bütün etkilere açık kalmaları yerel karakterlerin tamamen çelişen unsurlardan oluşabileceği durumunu da ortaya çıkartmıştır. Bu durum olumsuz anlamda, yerel ve tarihsel değerlerin, kopya edilerek eklektik bir biçimde kullanılmasıyla niteliksizleştirilmesine neden olabilmektedir. Buna karşıt olarak Petronas Kuleleri'nin oryantalist plan şeması ve Jean Nouvel'in Arap Enstitüsü'nde uyguladığı gibi yerel unsurlar yapının bir parçası olarak teknolojinin etkisi altında kullanılabilir. Nouvel, söz konusu binanın tasarımında farklı olguların yorumunu yapmıştır. Bunların arasında (eserin kültürel bağlamına atıfta bulunan) 'Arap' ve 'Batılı', eserin kentsel bağlamına atıfta bulunan 'geleneksel' ve 'modern' bulunmaktadır. Nouvel eserin sembolizminin ve modernitesinin bu iki medeniyet tarihinin bugünkü yorumunda anlam kazandığını söylemektedir. Burada temel unsur yerel öğelerin içlerini boşaltarak bir ek gibi kullanmanın yerine daha anlamlı çözümler üretmek gerekliliğidir. Nouvel, bu yapıda,

sadece farklılığı yalın bir kimliğe indirgemek veya ötekini üretmenin dışında programı da ön plana çıkartmaktadır.



Şekil 3.3 Arap Enstitüsü. Mimar J. Nouvel [Yıldırım, s.86]

Mimarlık, değişim ve dönüşümün ön planda olduğu, estetiğin yerini etiğin aldığı , kültürel ve geleneksel kodlamalardan uzak minimalizm gibi akımların etkisi altındadır. Bu yapı içinde mekan her türlü projeksiyona açık boşluk olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımlar aynı zamanda programın projeksiyon mekanı olarak tanımlandığı ve bedensel deneyimin yerini görsel etkileşimin aldığı tasarım süreci için de geçerlidir. Yerelliğin sembolik çağrışımlarının aksine, bu yapılanma tarihsel ve geleneksel parametreleri referans olarak kullanmamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkan kavramsal çelişkinin ancak yerel unsurların program tarafından içselleştirilmesiyle aşılabileceğini, aksi takdirde yerelliğin içi boşaltılmış bir ek olarak kalacağını söyleyebiliriz. Bu durumun yansımasını, olumlu anlamda Guggenheim Müzesi ve Arap Enstitüsü binalarında görebiliriz.



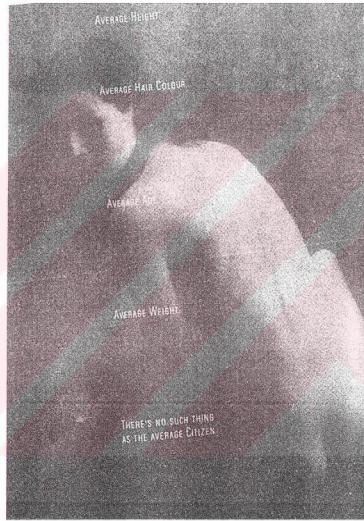
Şekil 3.4 Fraktal Kent. Kentin Atomize Yapısını Temsil Etmektedir. [Çivi]

3.2. Aynılama

Yerellik bölümünde küreselleşme sürecinin iki farklı etkisinden söz etmiştik: bunlar küreselleşmenin homojenleştirici ve heterojenleştirici yanları olarak açıklanmıştı. Kültürlerin homojenleşmesi ve standartlaşmasında temel rolü sermayenin ulus-devlet sınırlarını aşarak daha evrensel boyuta ulaşması ve beraberinde bilgiyi ve imajı taşıması oynamaktadır. Bu süreçte ön plana çıkan kentlerde tüketim, iletişim, ulaşım, üretim gibi fonksiyonların standartlaşması ve yoğunluklarının artması, bu fonksiyonlara ait mekanların ve araçların, birçok kentin kimliğinin - diğerinin benzeri olacak şekilde - yeniden kodlanmasına neden olmaktadır.

Bu süreçte Giddens'in, küreselleşmeyi modernitenin bir sonucu olarak algılaması ve onun araçlarının kültürü yeniden tanımlamaya başladığı görüşü ön plana çıkmaktadır. Yani temelde küreselleşme Giddens'a göre, Batı kaynaklı bir süreçtir.

Ancak Batı'nın değerleri yayılırken sadece 'rasyonel' değerler iletilmemekte, deyim yerindeyse Batının içinde ne varsa yayılmaktadır (Giddens, 1990). Küreselleşme sürecinde kapitalizmin de etkisiyle önce Avrupa sonra ABD merkezli olarak yayılan ve dünyayı saran Batı'lı değerlerin egemenliğinden söz etmek mümkündür. Bu açılımı yaptıktan sonra iletişim teknolojilerinde meydana gelen gelişmelerin süreçle olan ilişkisine bakalım. Evrensel kültürün yeni üreticileri temelde sınırları olmayan bir dünya düşünmektedirler; yani yeni bir elektronik kültür uzamı oluşmaktadır. Bu durumu Baudrillard görüntü bolluğu ve ekranların yarattığı anlık ve derinliği olmayan bir iletişim dünyası olarak tanımlamaktadır (Baudrillard, 1998).



Şekil 3.5 Citizen Saatlerinin Reklamı [Harvey, s.82]

Bireyler açısından bakıldığında ise yeni bir insan modeli ortaya çıkmaktadır. Bu model, “network” toplumunun üyesi olarak “netizen”i “citizen”in yerine koyarken, bu özellikleri bir arada barındıran teknolojik donanımlı, standart imgeleri olan bir insan tasarımı öngörmektedir. Ulus-devlet yerini küresel pazara bırakırken, yurttaşın da yerini müşteri almaktadır. Bu noktada birey varolabilmek için satın alma ve iletişim kurma gücüne sahip olmalıdır. Bu durum, ihtiyaçları ve iletişim kurma biçimleri giderek standartlaşan bir insan tipine işaret etmektedir. Kamusal alanda kurulan iletişim yoğunluğunun giderek azalması ve kamusal alanın boşalması,

bireylerin diğ er bireylerle daha çok arayüzler (internet, para çekme makineleri, tv, cep telefonu gibi) vasıtasıyla iletişim kurmasına yolaçmaktadır. Teknolojinin hakimiyeti altında gelişen bu süreç hayatı kolaylaştırırken, bir yandan da, insanları diğ er insanlardan uzaklaştırmakta ve bireyleri standartlaştırmaktadır.

Küreselleşme sürecinde kentlerin ulusal/küresel yerleşim sistemleri içerisindeki özerkliklerinin artması ve küresel ölçekte mal, hizmet, bilgi ve sermaye akışının yeraldiğı yapılar haline dönüşmesiyle kentlerin tanımları da bu yapılar özelinde kurgulanmaya başlanmıştır. Geleceğın kentinin kapasiteyi karşılayabilecek bir uluslararası havaalanına, kapalı stadyuma, otoyollara, teknoloji merkezine, büyük iş merkezlerine ihtiya ı vardır. Kentlerin kimliklerinin ve kültürlerinin birbirlerine göre farklılaşmasında bu yapıların yoğunluğının olumsuz bir etki taşıdığını söyleyebiliriz.

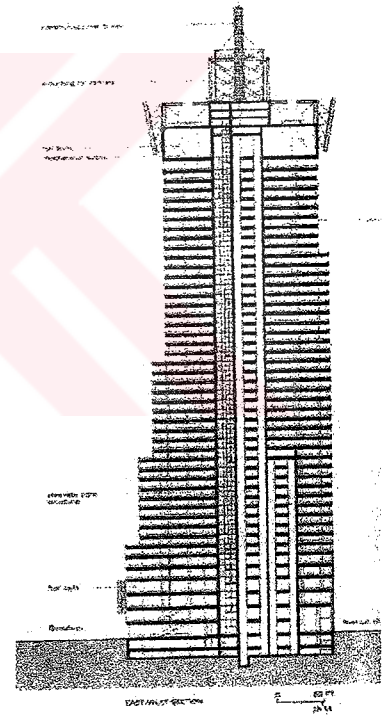


şekil 3.6 Plan Voisin. Le Corbusier. [Battista, s.75]

Yani günümüzde mimarının ve kentlerin manzarasının simgesel yoksulluğ , modernizmin işlevsel bölgeleme yöntemlerinin sonucu olarak, temel modern bina türleri ve planlama modellerinin, örneğın gökdelen, alışveriş merkezi, yeraltı otoparkı, iş merkezi, mesken bölgesinin hep aynı biçimde kullanımlarıyla bağlantılı olabilir. Temelde modernist kent planlamacılığının da bu süreçte etkileri olduğ nu söyleyebiliriz. Örneğın 1925'te Le Corbusier'in Paris için planladığı Plan Voisin, ortaçağ mahallelerini yıkacak ve ızgara planına göre birbirinin aynı X biçiminde

kuleler yaparak fonksiyonlara göre kenti bölgelere ayıracaktı, yollar ise sadece araçlara ayrılmıştı (Şekil 3.6). Bu tavır, birbirini tekrar eden yapılar oluşturmakla beraber sınırları keskin sosyal alanlar da yaratmaktadır.

Yapıların ve mimari tavırlarının benzeşlerinin ortaya çıkmasında önemli etkenlerden biri yapım teknolojilerinin ve malzemelerinin standartlaşmaya başlamasıdır. Gökdelen, havaalanı, alışveriş merkezi gibi yapılar gerek plan şemaları gerekse de kullanılan malzemelerin işlevleri doğrultusunda benzeşmektedirler. Örneğin gökdelenler cam yüzeyleri ve taşıyıcı sistemi zorlayan yükseklikleriyle simgeleşmişlerdir. Ayrıca bu yapıların tasarımlarında belli öğeler ön plana çıkmaktadır. Gökdelenlerin cepheleri, havaalanlarının çatı strüktürü planlamada önemli referansları oluşturmaktadır, binaların programlarının da standartlaşmaya başlamasıyla gelişen teknoloji bu öğelerin kolayca kopyalanmasına yolaçmaktadır.



Şekil 3.7 Armoury Tower [Yeang, s.20] Şekil 3.8 Gökdelen Kesiti [Stephens, s.92]

Özellikle yarışma projelerine bakılacak olursa belli dönemlerde bazı yapısal öğelerin moda haline geldiğini de görebiliriz. Bu durum yapıların programlarının benzeşmeleriyle de ilintilidir. Diğer bir etken de iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle mimarlık uygulamalarına erişimin kolaylaşmasıdır. Belli dönemlerde moda olan üslupların ve ünlü mimarların ürünlerinin bu kanallar kullanılarak ‘doğru’

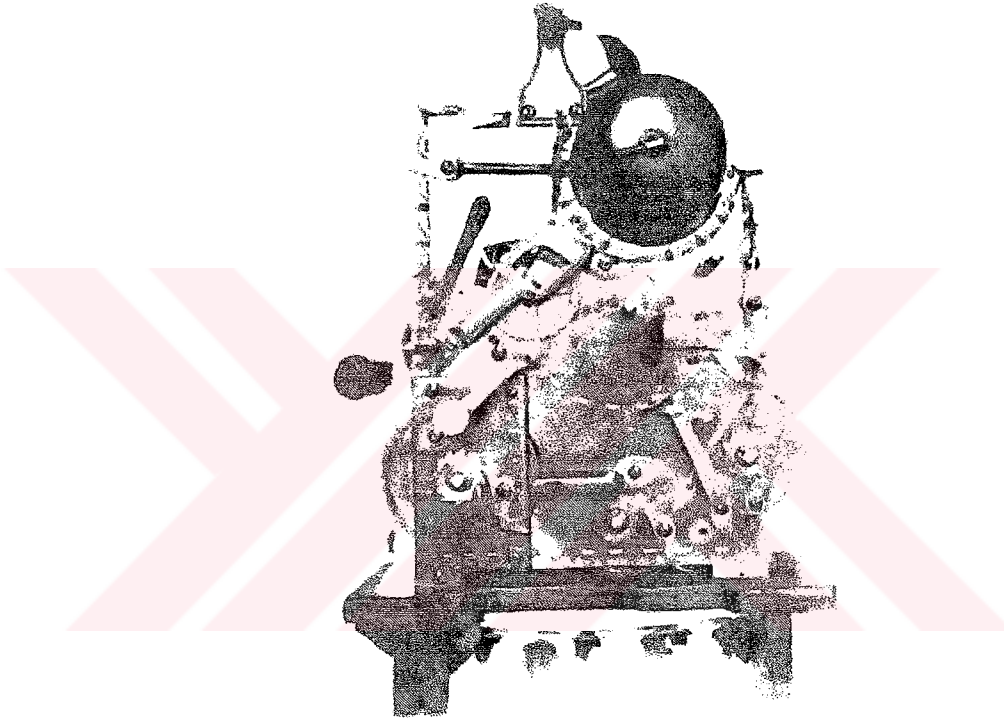
mimari çözümler olarak tanımlanması bu yapılara ait tanımların kopyalanmasına hatta şablon olarak kullanılmasına neden olmaktadır.

Kentlerin tüketim mekanları haline dönmesi sonucunda ortaya çıkan alışveriş merkezleri yerel bağlantılardan tamamen kopartılmış birer tüketim zincirinin parçalarıdır ve açılış kapanış saatlerinden çalışanların kıyafetlerine kadar küresel kararlarla programlanan ve birbirinin aynı birimlerdir. Otoyol, havaalanı gibi yapılar da kentin kimliğine dair bir gösterge oluşturmazlar. Koolhaas, “çağdaş havaalanları gibi çağdaş şehirler de hep birbirinin aynı mı?” sorusunu sormaktadır ve aynışma kavramını kimliksizlik olarak göstermektedir. Kimliksiz şehrin başlıca öğeleri şöyle sıralanabilir: Kimliksiz şehrin kamusal alanı boşaltılmıştır ve araçlara bırakılmıştır, birbirinin benzeri havaalanları vardır, parçalı ve kendini tekrar eden bir yapıya sahiptir, dikey ölçeğini gökdelenler belirlemektedir ve belki de en önemlisi geçmiş silinmeye başlamıştır ve geçmişinden kalan öğeler de turistik birer metaya dönüştürülmüştür. Koolhaas bu durumu kentlerin sonu olarak tanımlamaktadır (Koolhaas ve Mau, 1995). Bu süreçte kentleri birbirlerinden ayırabilecek en önemli etken kendi özgünlükleri, olabilir çünkü diğer fonksiyonlar standartlaşmıştır. Kentlerin kültürel yapıları ve tarihsel dokularının bu yeni fonksiyonlar karşısında silinmeden yerlerini almaları önemlidir.

3.3. Zaman ve Mekan Değişimi

Küreselleşme sürecinde yaşanan değişimin en önemli yansımalarını, insan varlığını tanımlayan temel kategoriler arasında bulunan ve yaşanan süreçlerden bağımsız ifade edilmesi olanaksız olan, zaman ve mekan kavramlarının yeniden yapılanmasında görebiliriz. Harvey bu durumu zaman ve mekan sıkışması olarak tanımlamıştır (Harvey, 1989). Harvey’e göre mekanın zaman içinde tahribi en çok ekonomik düzlemde etkili olmuştur. Sermayenin kentler düzleminde dönüş hızının artması zaman ve mekan kavramlarının değişiminde önemli rol oynamıştır. Demiryolu ağının genişlemesi, telgrafın keşfi, otomobilin yaygınlaşması, Ford’un bant üretimini keşfederek işi parçalara bölmesi ve özellikle 20.Yüzyılın son çeyreğinde iletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler yirmi dört saati daha uzun bir zaman haline getirmiştir.

Bu süreçte yer, konum, uzaklık gibi kendi öznelliğimizde önemli rol oynayan kavramlar yeni içerikler kazanmışlardır. İletişim ve ulaşım teknolojilerinin gelişimi sayesinde yerküre üzerinde uzaklıklar hızla aşınmış ve uzak yerler yakınlaşmıştır. Böylece insanlar arasındaki ilişkileri belirleyen de mekansal yakınlıktan öte iletişim ve haberleşme araçlarına olan erişilebilirlik olmuştur. Erişim, uydular sayesinde, bireylerin varoldukları zamandan, başka bir zamanda varolabilmelerine olanak tanımıştır. Örneğin, televizyon farklı zaman ve mekanlardan gelen imajların farklı yerlerde anında yaşanmasını olanaklı kılmıştır. Politik olayları, savaşları, olimpiyatları bütün dünya farklı zaman dilimlerinde aynı anda izleyebilmektedir.



Şekil 3.9 Çinliler Tarafından Yapılmış Bir Saat [Wittgenstein, s.58]

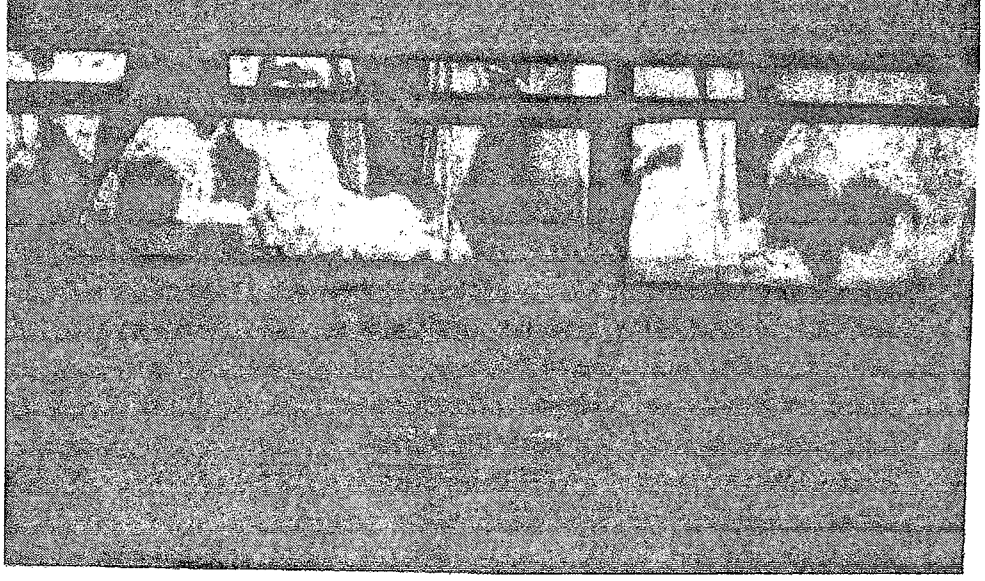
İmajların akış hızı, geçicilik ve tüketim kavramları bu süreçte mekanın zaman aracılığıyla yeniden tanımlanmasına neden olmaktadır. Marshall McLuhan küresel köy kavramını şöyle tanımlamaktadır: “Mekanik çağlarda vücutlarımızı mekanda yaymıştık. Bugün, elektronik teknolojinin uygulamaya konulduğundan bir yüzyıl sonra, merkezi sinir sistemimizin kendisini bütün küreyi kucaklayacak biçimde yaymış, gezegenimiz ölçeğinde mekan ve zamanı ayırmış bulunuyoruz” (Harvey, 1989). Eskiden belli bir filtreden geçip ulaşan bilgiler artık doğrudan hiçbir mekansal farklılık gözetmeksizin ulaşmaktadır. Bu durum kimilerince örneğin CNN’in Körfez savaşında yaptığı gibi, durumu kurgusal bir anlatım içinde göstererek tarihsel

gerçeklikleri saptırdığı ve üzerine bombalar yağan Irak halkı'na izleyicinin yabancılaştığı eleştirilerine neden olmaktadır. Tv farklı kültürlerin tanıtılması için kullanılmakla beraber, politik çıkarlar için ve kültür emperyalizmi için de kullanılmaktadır. A.B.D.'nin kültür tarzlarının uluslar-ötesi hale gelmesi bunun en önemli göstergesi olabilir.

Mekanın zaman tarafından parçalanması olarak tanımlayabileceğimiz bu süreçte kent yaşamında ve mimarlıkta *geçicilik*, *imaj* ve *esneklik* gibi kavramlar ön plana çıkmaktadır. Çünkü artık zamanla mekanın ilişkisinde ve dolayısıyla bu kavramların yaşama yansımasında 'hız' en önemli etkindir. Modanın, ürünlerin, üretim tekniklerinin, ideolojilerin, değerlerin ve yerleşik uygulamaların geçiciliği ön plana çıkmıştır. Yaşamsal etkinliklerde de anında çözümün (örneğin 'fast food') ve atılabilirliğin (kağıt, plastik ürünler) etkinliği söz konusudur. Toffler'ın 1960'lı yıllarda ortaya koyduğu 'kullan at' toplumunun özelliği sadece malların atılabilir olması değil aynı zamanda hayat tarzlarının, ilişkilerin, binaların da atılabilir olmasıdır. Tüketim alanında malların devrinin hızlanmasıyla, bireyler, atılabilirlikle, yenilikle, şeylerin hızla işe yaramaz hale gelişi ile karşı karşıya kalmışlardır. Toffler, belirli bir zaman aralığında, çok daha fazla durumun gözlenmesinin insan psikolojisinde değişimlere neden olduğunu, böylece hem kamusal hem de özel değerler sistemlerinin yapısında geçiciliğin ön plana çıktığını söylemektedir (Toffler, 1990).

Tüm bu kavramlar mimarlığın üretim alanında yansımaları en temel anlamıyla yüzeylerin değişiminde göstermektedir. Bu değişim farklı zamanlardan ve üsluplardan tasarım öğelerinin kullanımı veya yansıtıcı yüzeylerin kullanılması ile sağlanır. Farklı zaman ve üsluplardan sütunların veya süslemelerin kullanımı historisizme özgü uygulama biçimleridir. Böylece küreselleşmenin diğer kavramlarında olduğu gibi, karmaşık imgesel bir mantık ortaya çıkmaktadır. Bir yandan da yaşamın zaman ve mekan sürekliliğindedir değerlendirilmesini yani çizgisel zaman ve mekan anlayışını sarsmaktadır. Böylece mimarlık ürünleri metalaşarak, üretilmelerinde geçerli toplumsal ilişkilerden bağımsız bir şekilde çeşitli araçlar vasıtasıyla farklı zaman ve mekanlarda biraraya gelebilmektedir. Bu durum yaşadığımız çağın imaj karmaşasının bir ürünüdür. Yaşanan deneyimlere ait imajlar artıp, karmaşılaştıkça mekanların seyir mekanı haline dönüşümü de yoğunlaşmaktadır. Ancak finans kapitalin ürettiği ve mekanların benzeşlerinin

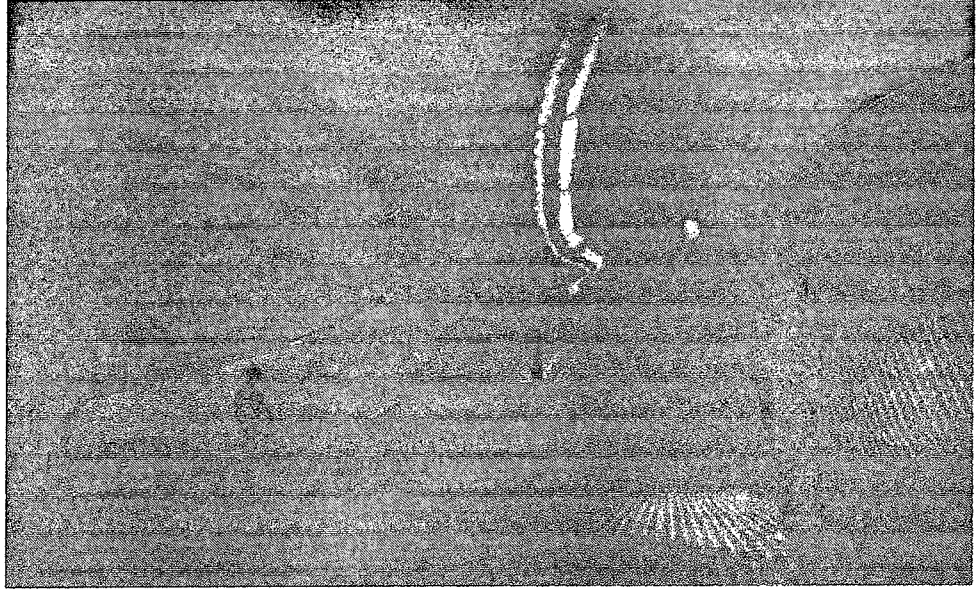
üretildiği bu tür mimarlık anlayışının, programın ön plana çıktığı yeni yapılanma karşısında gelip geçici olacağını söyleyebiliriz.



Şekil 3.11 Triangle des Gares. Mimar Jean Nouvel

Zaman ve mekan algısının değişimi yüzeylerin yansıtıcılığı kullanılarak da sağlanır. Mekanın algılanmasında bedensel deneyimin yerini giderek daha fazla görsel deneyim almasıyla mimari imgelerin durağanlığının yerini hıza bırakması günümüzde mekansal kurgunun önemli bir özelliğini oluşturmaktadır. Bu etki yapının cephesinde camın yansıtıcılığı veya farklı kullanımlarıyla ortaya çıkar. Yansıtıcı yüzey, çevresindeki imajların yansımalarını taşımakta ve bir zamansızlık etkisi yaratmaktadır böylece yüzeyin yansıtıcılığı binayı mekandan koparmaktadır. Böylece mekanın bir boşluk olarak kurgulanıp programın dışarıya yansıtılmasıyla, cephe aynı zamanda hareketin yüzeyde tasarlanmasına da imkan tanımaktadır. Yüzeye, camın farklı geçirgenlikleri kullanılarak katmanlaşması tasarımda cephe üzerinde derinlik meydana getirilmesini sağlar. Yüzeyin camın renk farkları, yazılar, dijital ekranlar veya farklı malzemelerin süperpoze edilmesi mekanın devingen olmasını ve her defasında farklı okumalara imkan tanımasını sağlar. Yani içinde bulunduğumuz dönemin en temel eylemi olan ‘izlemek’, bina yüzeyi bağlamında da karşılığını bulmuştur. Gökdelenin yüzeyinde bu kavramların ifadesini veya karşılıklarını bulmak mümkündür. Gökdelenlerin çoğu ‘gridal’ bir yüzey yapısına sahiptirler. ‘Gridal ağ’ çoğaltılabilir ve sınırsızdır. Jenerik kavramı ise bu yapıda

yerini cam yüzeyin çevredeki nesnelerin yansımalarının yarattığı soyutluk etkisinde bulur.



Şekil 3.10 Mekanın Jeneriği

Kentlerde zaman ve mekan algısının sarsan en önemli durumlardan biri de tarihsel mimari yapılanmanın geçirdiği dönüşümdür. Küreselleşme sürecinde bilgi başlıbaşına bir üretim nesnesi haline gelmiştir. Temelde bina üretim süreci de bilgi edinme sürecidir. Binanın üretimi sadece üç boyutlu bir mekanın meydana gelmesini sağlamamaktadır, aynı zamanda üretim sürecinde ortaya çıkan deneyim, aktarılıp işlenebilecek bilgi yoğunluğunun oluşmasını da sağlamaktadır. İçinde bulunduğumuz dönemde geçicilik ve sürekli değişim bu durumu yoğun bir şekilde etkilemektedir. Bilginin sürekliliği ve üretimi varolan mimari yapılanmanın belli oranlarda korunması ve yeni yapılanmanın eklemlenmesiyle sağlanır. Bu durum herşeyin korunması anlamına gelmemektedir. Ancak imgelerin hızla içiçe geçtiği kentlerin sermayenin merkezi haline gelmesi, endüstriyle bağlantılı fonksiyonlara ait yapıların artması ve fonksiyonların hızla değişmesi, sürekli yeni protezlerin eklemlenmesine ve özellikle tarihsel mimari yapılanmanın bozulmasına neden olmaktadır. İstanbul gibi tarihsel katmanlara sahip kentler, mekanın zaman içinde parçalanmasından yoğun olarak etkilenmektedir. Tarihsel kültür ve kent merkezleri toplum belleğinde geçmişten geleceğe zamanda sürekliliği sağlamaktadır. Bu yapıların uygun programlar çerçevesinde kentin yeni fonksiyonları karşısında zarar görmeden kentin kamusal alanının bir parçası haline getirilmesi gerekmektedir. Tarihsel kültür ve kent merkezleri toplum belleğinde -yukarıda tanımladığımız bilgi üretim süreci

bağlamında- geçmişten geleceğe zamanın mekan içinde sürekliliğini sağlamaktadır. Bazı kentlerde bu tür yapılar uygun programlar çerçevesinde kentin yeni fonksiyonları karşısında zarar görmeden, kentin kamusal alanının bir parçası haline getirilmektedir.

Şekil 3.12. Zaman ve Mekan Değişimi [Çivi]

3.4. Yalıtım

Kentlerin dünya ekonomisine eklenme biçimi ve mekansal fonksiyonlar kentlerde oluşan yapısal değişiklikleri etkilemektedir. Bu süreçte sosyal değişimin hızıyla, mekanlar bir yandan aynılaşırken bir yandan da farklılaşıp parçalanmakta yani atomize olmaktadır. Bu farklılaşma olumsuz anlamda kendini yalıtım kavramında göstermektedir. Küreselleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan değişimlerden biri bilginin anlamının değişmesidir. Sanayi devriminde bilgi, üretimin altyapısını sağlarken küreselleşme süreciyle beraber bilgi üretim süreci,

başlıbaşına bir endüstri haline gelmiştir. Ticari iletişim ağları, elektronik bir bilgi akışı doğurmuştur. Temelde küreselleşmenin strüktrünü de bu ağ oluşturmaktadır. Bu ağın parçası olmak için ekonomik, sosyal, kültürel ve kentsel düzeyde belli şartları yerine getirmek gerekmektedir. Bu konuda Işık şöyle demektedir: “Bugün dünyadaki bilgi hacminin yaklaşık 10-12 yılda iki katına ulaştığı tahmin edilmektedir. Bilginin değişen konumunun bir diğer anlamı da bilgiye erişmenin toplumdaki eşitsizlik kaynaklarından biri haline gelmesidir. Çünkü bilginin kendisi, artık günümüz toplumunda varolabilmenin temel koşullarından biri olan esnekliği elde edebilmenin neredeyse tek aracı haline gelmiştir” (Işık, 1995).



Şekil 3.14 Hong Kong’a bağlı Kow-loon Yerleşim Yeri [Girard]

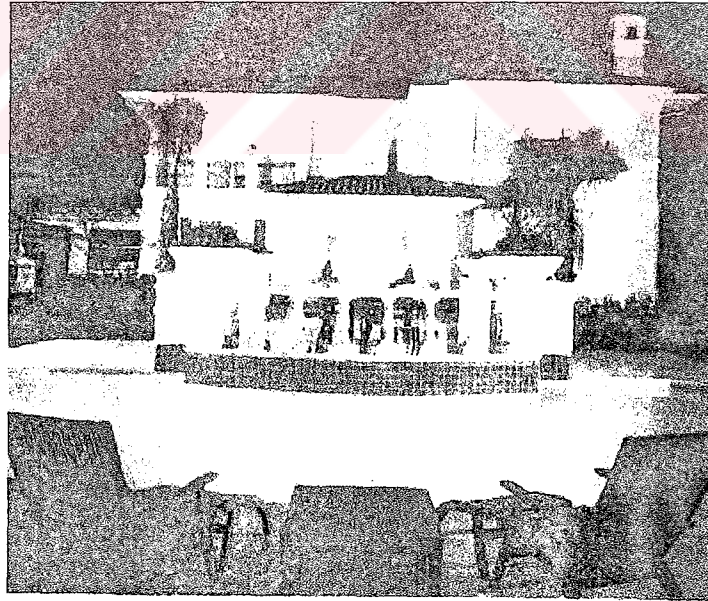
Küreselleşme süreciyle beraber ‘öteki’ kavramı netlik kazanmıştır. Sınırların kesinliğini yitirmesi ve kültürlerin karşılaşması sonucunda bireyler ‘öteki’ kültürü daha net bir biçimde algılayabilmişlerdir. Böylece kendi pozisyonlarını da bu referans, yani öteki, sayesinde konumlandırmaya başlamışlardır; öte yandan ‘öteki’, ‘merkez’, ‘çevre’ gibi kavramlar yeniden tanımlanmaya başlanmıştır. Bu nokta da öteki’nin varlığı Tanju’ya göre iki duruma işaret etmektedir: “Bunlardan biri toplumsal kimliklerin çözülmesi anlamında bir yıkılışı ve farklılıkların

konumlandırılması ile sürekli yeniden tanımlanan modern bir öz-imge dönüşümünü tanımlamaktadır; Diğeri ise kendisini sadece anlattığı öykü ile tanımlamaya çalışan, bir anlamda kendisini onun içine hapseden yeni bir tür dışlamacı bir öz-imge kurgusudur” (Tanju, 2001, s.82). Bu noktada doğal bir süreç olarak küreselleşme ile beraber ulusal ölçekte etnik, dinsel, kültürel, ekonomik ve toplumsal doku ve kimlik farklılıklarına dayanan parçalanmalar ve tüm bunların yeniden tanımlanması süreci yaşanmaktadır. Kentler ve mimarlık da yapısal olarak bu süreçten yoğun bir şekilde etkilenmektedirler.

Kentin farklı sosyal gruplara göre bölgelere ayrışması yalıtılmış konut gruplarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Mimarlığın, modernizmden itibaren uygulamaya koyduğu bahçeşehir planlama hareketi başlangıçta barışçı, düzenli bir banliyö yaratmak için kurulmuştu, fakat ilerleyen zamanlarda teması azaltan iç duvarları güvenli mimari yapılar yaratmak için kullanılmaya başlanmıştır. İstanbul’dan bir örnek verecek olursak: 1980’den sonra, İstanbul’un mekansal dönüşümünü biçimlendiren ulusaşırı sermaye, mal, insan, bilgi, ve simge akışlarının yoğunlaşmasıdır. Bu süreçle beraber kentin yönetiminde daha fazla ağırlığı olan üst sınıflar kent merkezinden uzaklaşarak kentin dışına doğru yerleşmeye başlarken, banliyö kente biraz daha yakınlaşmıştır. Böylece özellikle konut grupları arasında farklı sosyal statü ve hatta etnik kökenlere göre keskin sınırlar oluşmaya başlamıştır. Bu durum, bireylerin hızla Hong Kong veya Manhattan’ı andıran, kalabalık, hareketli ve aynı zamanda taşralaşmaya başlayan kent merkezinden uzaklaşma isteğini ortaya çıkartmıştır. Örnek olarak verdiğimiz bahçeşehir tipi yerleşim reklamı bu durumu betimlemektedir: “İstanbul üzerine kitaplar yazılan, şiirler söylenen efsanevi bir kent. Kuruluşundan bu yana coğrafyanın eşiği, tarihin beşiği ama ne yazık ki zaman içinde güzelliklerinin büyük bir kısmını yitirip nüfusu bugün on milyonu bulan metropol. İstanbul’da özellikle son yıllarda giderek artan bir kirlilik yaşıyor. Havadan suya, topraktan trafiğe, insandan kültüre, yaşamın her alanına hızla yayılan bir kirlilik. İş yaşamlarını bu kirli çevrede sürdürmek zorunda olan insanlar, hiç değilse yaşadıkları mekanı İstanbul dışına taşımaya çalışıyorlar. Sağlık, mutlu, huzurlu bir çevre arıyorlar. İstanbul’un hinterlandında bu ihtiyaca cevap vermeyi hedefleyen yeni kentler filizleniyor. Ama bu kentler arasında bir tanesi var ki : Her biri 500 ile 750m² bahçe içinde lüks villalar, İstanbul’a yalnızca 20 dakika mesafede, yüzme havuzu, tenis kortları, spor tesisleri, çocuk parkları, country club, sosyal tesisler, özel

güvenlik sistemiyle donatılmış giriş ve çıkış kapıları.’ Reklamın ana teması temelde kentle ve kent yaşamıyla çelişmektedir ve önerdiği hayat biçimi kentten tamamen yalıtılmış ve kente dair herhangi bir tanım taşımamaktadır. Kenti reddetmekte ve kenti sadece bir finans alanı olarak görmektedir. Bu steril, korunaklı siteler, şehir yaşamının temel özelliği olan farklılıkların içiçe varolma tezine karşı kendi duvarlarını örmetedir.

Bu siteler mahalle yaşam tarzına dönüşü savunmakla beraber aynı zamanda ABD’nin banliyölerinde yaşanan gündelik hayatın birer soluk kopyası olmaya başlamışlardır. Eklektik mimari tarzları, bazılarının yabancı şirketlerce müteahhitlik hizmetlerinin verilmesi de bu yapıların küreselleşme sürecinin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Böylece rantın ön planda olduğu yeni bir inşaat üretim alanı ortaya çıkmıştır. Bu durum birbirinin kopyası olan ve yeni bir mimari fikir içermeyen apartmanların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aynı zamanda evin tanımı da ‘üç oda bir salon’ apartman dairesi haline gelmiştir. Kentin en temel tanımı farklılıkları birarada barındırıyor olmasıdır. Oysa bu tarz mimari yapılanmalar ortak yaşam biçimine sahip insanları biraraya getirmektedir.



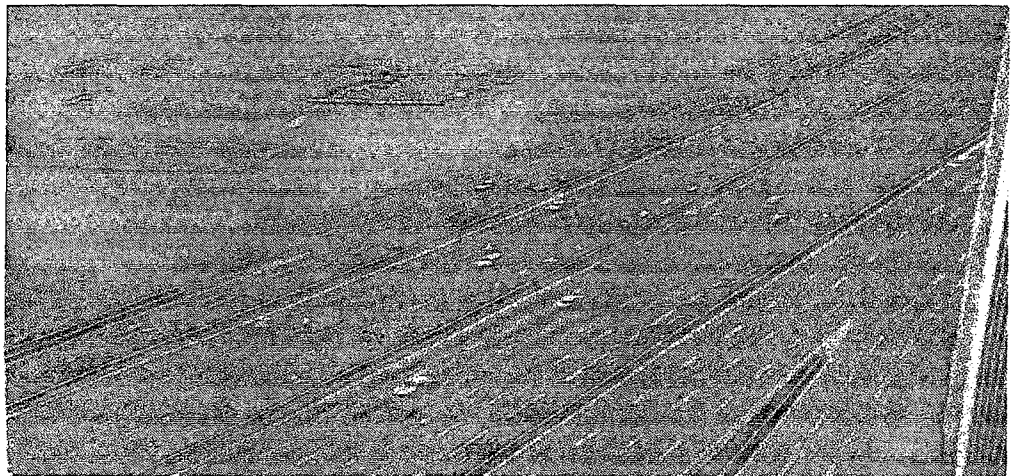
Welcome to California!

Istanbul'daki California - Albayrak 2000

Şekil 3.13. Alkent 2000 Konutları Reklamı [Keyder, s.88]

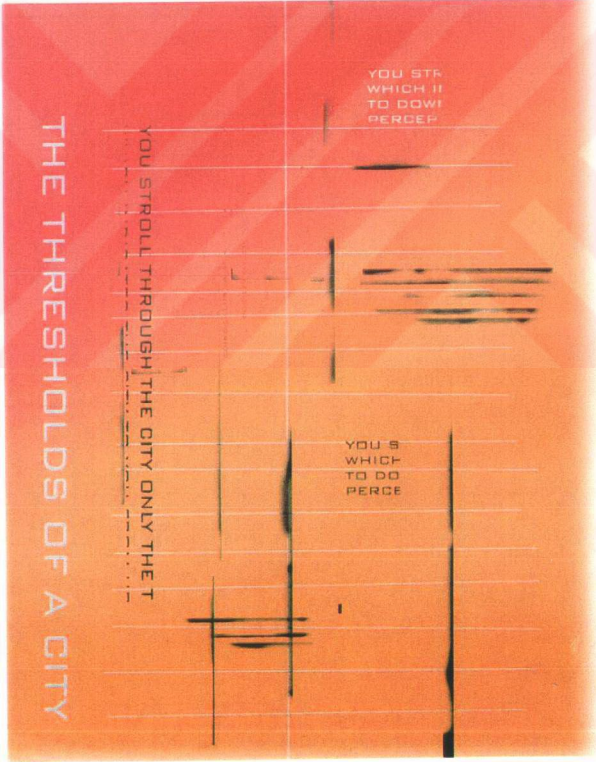
Küreselleşme sürecinde konutun anlamında meydana gelen değişime bakacak olursak şunları söyleyebiliriz: öncelikle iletişim teknolojilerinde ortaya çıkan değişim eve yeni fonksiyonlar yüklenerek yeniden organize edilmesine yolaçmıştır. Bu süreçte temelde ailenin, kapitalizmle birlikte ortaya çıkan tüketim merkezi olma işlevini yitirdiğini ve yerini ailenin (evin) üretim, eğitim, eğlence, alışveriş gibi günümüzde ev dışında gerçekleştirilen etkinliklerin merkezi olduğu bir yapıya dönüştüğünü söyleyebiliriz.

Telepolis tipi ev olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni yapıda, ev yeni fonksiyonlarla ve teknolojik ekipmanlarla donatılmaktadır. Evin kent yaşamı içinde sürdürülen fonksiyonların da merkezi haline gelmesi bildiğimiz anlamda kenti ve kentlileri birarada tutan mantığın sona erdiği anlamına gelebilir ve bu durum kamusal alanın boşalarak nötr bir kent yapısının oluşmasına neden olabilir. Bilgisayarın birçok eve girdiği ya da gireceği düşüncesiyle yola çıkan gelişmiş ülkelerde, kent kavramı yeni bir boyut kazanmış durumdadır. Her türlü iş için sokağa çıkmak zorunda kalan, böylelikle kenti, sokakları yaşayan insana, bilgisayarlarla her şey erişilir hale gelmektedir. Bu durumda evin mimari yapılanmasında yeni bir programın ortaya çıktığını görüyoruz. Programatik ve mekansal gerekliliklerin mimari yapılanmaya yansması teknolojinin daha yoğun bir şekilde kullanımıyla sağlanmaktadır. Böylece ev, içinde yaşayanlar için yeni aktivitelerle donatılmış ve dijital altyapıya sahip bir mikrokozmos oluşturmaktadır. Bu bağlamda mimarlık daha çok mikro alanlar yaratmaya yönelmektedir. Tasarım yazınındaki ağırlığın kent ve kamusal alandan, özel alan ve iç mekan tasarımına kayması da bunun bir göstergesi olabilir.



Şekil 3.15 Ayırıcı bir Yapı Olarak Otoyol [Lerup, s.19]

Öte yandan küreselleşmenin kentlerde sembolleri haline gelen otoyol, gökdelen gibi yapılar üzerinden de bu kavramın çözümlemesi yapılabilir. Otoyollar bir yandan devam eden, sürekli ve lineer bir figürle bağlanmayı dikte ederken, bir yandan da farklı sosyal ve toplumsal bölgeleri birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır (şekil 3.15). Hızla akan otomobil nehrinde karşıdan karşıya geçmek imkansızdır. Benzer bir şekilde gökdelen de büyük bir izolasyon gücü göstermektedir. Gökdelen içeriği dışarıdan tamamen yalıtır, dışarıdaki herşey içeriden görünür. Yapısal olarak da ölçekleri itibariyle kent içinde belirgin bir sınır elemanı olarak yer alırlar. “Gökdelenler kendilerinden başka herşeyi yutmuştur öyle yerleştirilmişlerdir ki birbirleriyle hiç alakaları yoktur. İzolasyonun kader olması idealdir” (Kolhaas, 1995, s1253).



Şekil 3.16 Kentin Eşikleri [Çivi]

3.5. Erişim

Küreselleşmenin etkisi altında gelişen süreçte bilginin ve sermayenin dolaşımında ölkeler ve dolayısıyla kentler arasındaki sınırların ortadan kalkmaya başladığı görölmektedir. Bu süreci etkileyen en önemli gelişme, internet ve internetin mekanı olan siber-uzay’dır. İnternet’in gelişmesiyle beraber bilgi toplumunun ve küreselleşen dünyanın mekan organizasyonu değişmeye başlamıştır. Bu bağlamda mekan her an bilgiye ulaşılabilen ve iletişim kurulabilen bir ilişkiler ağına dönuşmuştür. Böylece denetlenebilir ve sınırları olan sürekli bir mekan üzerinde (yani örneğin ulus devlette), sınırları olmayan ve sürekli bilgi akışının gerçekleştiği ağlar halindeki sanal mekan oluşurken, internetin ve diğer iletişim teknolojilerinin kullanıldığı mekan organizasyonu varolan fiziksel kamusal alanı da etkileyerek, kendi tanımlı kamusal alanını oluşurmaya başlamıştır. Bu bölümde kamusal alanda yaşanan bu dönuşüm ve ortaya çıkan yeni mekansal yapının mimarisini ve bu yapının fiziksel mekan ve mimarlıkla kurduğu analojiyi tanımlayacağız.

Önceleri bir iş yapmak için bir yere gitmek gerekirdi. Çeşitli fonksiyonları yerine getirmek için bankada, müzede, postanede yani kamusal mekanlarda belli sayıdaki insan bir süre boyunca belli aktiviteleri gerçekleştirmek için bir araya gelirdi. Bugün ise diğer insanları da içeren aktiviteleri gerçekleştirmek için insanlarla aynı zamanı ve aynı mekanı paylaşmak zorunda değiliz. Bulunduğunuz yerden o anda çeşitli fonksiyonları gerçekleştirebiliriz. Sadece düğüm noktalarını bilgisayarların oluşturduğu telekomünikasyon ağı olan “siber-uzaya” bağlanmamız ve istediğimiz fonksiyona erişmemiz yeterli. Bu yapıda fiziksel olarak “gitmek” fiilinin yerine ‘bağlanmak’ ve ‘erişim’ terimleri almaktadır.

Siber-uzay terimi ilk olarak William Gibson tarafından 1984 yılında yazılan ‘Neuromancer’⁶ adlı romanda kullanılmıştır. Gibson siber-uzay kavramını şu şekilde tanımlamıştır: “Siber-uzay insanlık aleminin tüm bilgisayarlarından soyutlanan bilgilerin grafik sunumudur” (Gibson, 1986). Temelde bilim-kurgu romanında

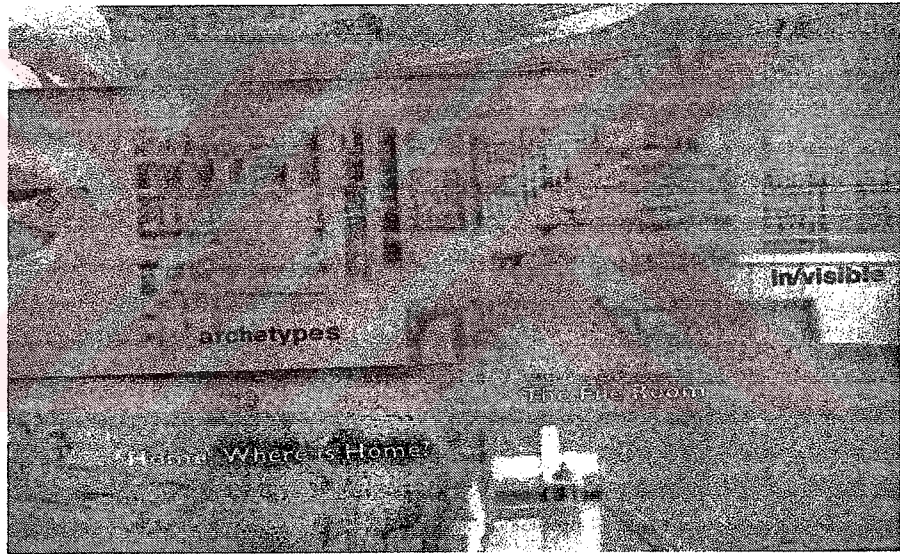
⁶ ‘Neuromancer’, bilim-kurgu alanında ‘siber-punk’ akımının ilk temsilcilerindendir. ‘Siber-punk’ kültürü iletişim ağının sanal mekanında yerleşmiş, küresel ‘maddesel olmayan mekan’ tanımını temsil etmektedir. Romanın bir bölümünde olaylar Beyoğlu’nda geçmektedir.

kullanılan bu terim küreselleşme süreciyle beraber yeni bir kamusal alanın ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İletişim teknolojisinin ön plana çıktığı sanal mekanın fiziksel mekandan en önemli farkı ‘yer’ terimi ile ilgilidir. Fiziksel ‘yer’ olarak mekanın yerini, bir geçiş mekanı ve ağ mekan kavramları almaktadır. Bunun yanı sıra küreselleşmenin diğer olgularında da karşılaştığımız ‘akışkanlık’, ‘esneklik’, ‘maddesel olmayan’ kavramları mekanın temel niteliklerini oluşturmaktadır. Mitchell bunu şöyle ifade etmektedir: “Elektronik agora, yani dünya çapındaki bilgisayar ağı öncelikle anti-mekansal bir mekan. Adresin neyi temsil ettiğine bakarsak mimarinin mekanla ilişkisinin tersyüz edildiğini görebiliriz. Adres, mekanla ilişkisini yitirip bir giriş kodu özelliği kazanıyor. Adresin, kimliğin sahibi de dünyanın herhangi bir yerinden kendisine gönderilen mesajlara ulaşabiliyor. İletişim içindeki bireyler, birbirlerine dünyanın herhangi bir yerinden kendisine gönderilen mesajların nasıl bir mekansal ve zamansal bağlamda alındığını veya gönderildiğini bilmiyorlar. Bu belirsizlik bireyleri coğrafyanın ve mekanın bağlayıcılığından özgürleştiriyor” (Mitchell,1995). Bu tanımdan da anlayabileceğimiz gibi elektronik kamusal alan her türlü coğrafi koordinattan ve dolayısıyla zaman ve mekanın etkileşiminden bağımsız bir yapıya sahiptir. Bireyler arasında kurulan etkileşim ise arayüzler vasıtasıyla sağlanmaktadır. Siber-uzayın fiziksel elemanları olan yazılımlar kullanılarak gerçekleştirilen bu iletişim biçimi geleneksel mekanın sağladığı iletişim biçimine yabancılaşma sonucunu doğurmaktadır. İletişim halinde olan bireyler cisimselliklerinden sıyrılarak, kırılmış bir kimliğe karşılık gelmektedirler.

Genelde mimarlar kentsel kamusal alanda varolacak bir yapıyı tasarlarken özellikle fiziksel olguları gözönünde bulundururlar yani malzeme ve yapının çevreyle kurduğu fiziksel ilişki önem kazanır. Kent ölçeğinde kamusal alan bir ‘biçimdir’. Elektronik uzamlarsa fiziksel dünyadan belli izleri taşımakla beraber yukarıda da söz ettiğimiz nedenlerden ötürü farklı parametrelere sahiptir. Fiziksel kentlerin sahip olduğu bölgeler, mahalleler arası sınırlara karşılık, bu yapıda geçişler daha serbesttir daha doğrusu hiçbir sınırlama yoktur. Yani, örneğin, istediğiniz web-sitesine girip gerekli bilgiye ulaşabilirsiniz. Bu nokta da elektronik uzamların veya siber-kentlerin kente ve mimarlığa dair metaforlarla etkileşim içerisinde olduğunu da belirtmek gerekir.

Graham ve Marvin (Tanney, 2000) kent mekanları ve elektronik mekanı karşılaştırmak için bir analogi yapmışlardır. Bu analogide, kentin kamusal mekanları; “Bölgesel, sabitlik, maddesel, görünebilir, dokunulabilir, gerçek, sosyal” gibi kavramlarla tanımlanırken bunlara karşılık elektronik mekanlar “ağ, değişime açık (akışkan), soyut, görünmez, dokunulamaz, sanal, mantıksal” olma özellikleriyle ön plana çıkarılmaktadır. Yani elektronik mekanlar, fiziksel kamusal alanın parametrelerini referans alarak kendi kavramlarını oluşturmuşlardır. Amaç gerçek dünyayı taklit ederek onun bir simülasyonunu sunmak ve bilgiyi bir yerden diğerine taşımaktır. Bu mekanlar fiziksel gerçeklikleri ve insan duyularını manipüle ederek sanal hiper-mekanlar yaratmaktadırlar. Yazılımın, mimarinin malzemesine göre daha esnek olması, tasarım alanında sınırların da genişlemesine neden olmaktadır. Böylece tekil katılımı artıran sanal müzeler, kent simülasyonları, sanal alışveriş merkezleri dijital ortamda yaratılabilmektedir.

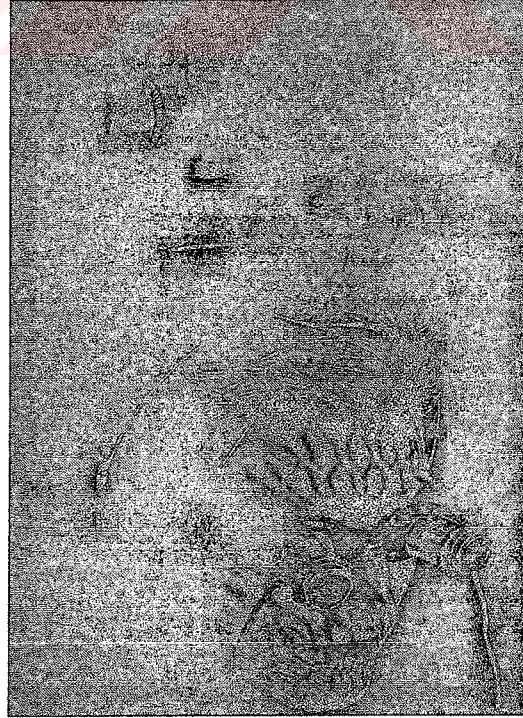


Şekil 3.17 ‘Web-Site’ [Gülan, s.112]

Hiper-gerçeklik, sanal olanla gerçek olan arasındaki sınırı giderek daha bulanık bir hale getirmektedir. Gerçek, sonsuz sayıda çoğaltılabilecek şekilde minyatürleşmiş hücreler, matrisler, bellekler ve komut modelleri tarafından üretilmektedir. Bu konuda Baudrillard (Soja, 2000) şöyle demektedir: “Simulakr, gerçek dünyanın onun simüle edilmiş representasyonları ve imajlarıyla yer değiştirmiş halidir.” İçinde bulunduğumuz süreçte, gündelik hayatta çeşitli araçlardan akan imajlarla ve arayüzlerle olan etkileşimimiz gerçeğe olandan daha yoğun ve fazladır. Bu noktada

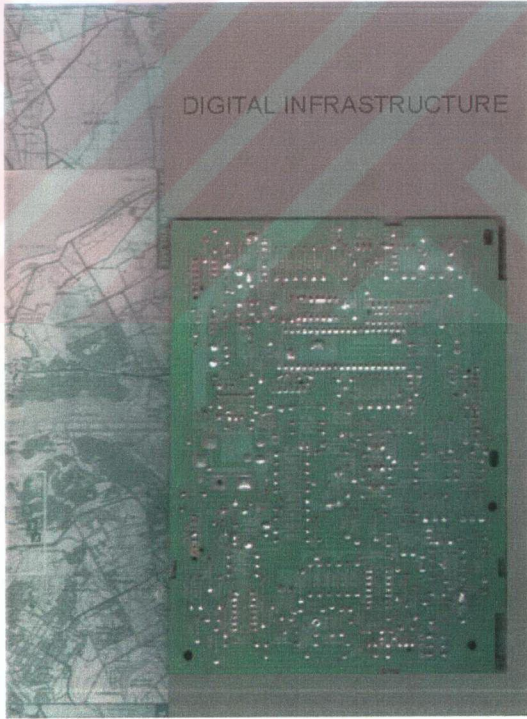
ortaya çıkan görüş, yazılımın fiziksel kentin yerini giderek daha fazla almaya başladığıdır. Bu durum fiziksel kentin yokolması anlamına gelmemektedir. Kentsel kamusal alanın sona ermeyeceği ve her zaman varolacağı aşikardır. Tekeli bu durumu şöyle tanımlıyor: “Ağ kimlikleri henüz ulusal kimliklerle yarışır hale gelmese de, böyle bir olasılıktan, ağ komunitelerindeki siber demokrasiden söz edilebiliyor. 21. yüzyılın dünyaya getireceği temel altyapı projesi fiber optik bilgi ekspres yolları olmaktadır” (Tekeli, 1997).

Mitchell (Mitchell,1995), mimarların barınma ve duyulara uygun koşullar tasarlarlarken artık elektronikle donatılmış, yeniden düzenlenebilen, uzak mesafeleri durduğu yerden aşabilen, bir yandan da yakın çevresine takılı kalan bedenleri gözönünde bulundurarak tasarımlarını gerçekleştirmeleri gerektiğini vurgulamaktadır Bu örneği elbette bireyle elektronik mekanın olası ilişki biçimlerine dair uç bir metafor olarak kabul edebiliriz. Kamusal alanda yer alan mimarlık, yani fiziksel kentler, hiçbir zaman gereksiz olarak kabul edilmeyecektir. Ancak mimarlık dijital araçların kullanımı, tasarım sürecinde mekana dair deneyimleri ortaya çıkartmakta ve bu sürece açıklık ve saydamlık kazandırmaktadır. Bu araçlar tasarımını gerçekleştirdiğiniz bir mekanın içinde dolaşabilmemizi veya onun üç boyutlu simülasyonunu görebilmemizi sağlamaktadır.



Şekil 3.18 Protez [Alptekin, s.100]

Mimarlık alanında bilgisayar ve elektronik mekana dair uygulamalar, sunumun yanısıra tasarım sürecinde de geleneksel yöntemlerin yerini almaya başlamıştır. Dijital araçların mimarlığa katkısının sadece işi hızlandırmakla sınırlı kalmadığını aynı zamanda mimari tasarımı dönüştürdüğünü söyleyebiliriz. Görsel malzeme üzerinde işlem yapma kapasitesini artırmakta ve tasarım sürecinde geri dönüşlere imkan sağlayabilecek esnekliği yaratmaktadırlar. Yani, üretim sürecinde olasılıklara ve varyasyonlara daha fazla imkan sağlamaktadırlar. Mimarlığın temsiliyetine yeni bir anlam katan dijital araçlar mimarlığın kendi içinde kültürlerini oluşturmuş durumdadır. Öte yandan teknolojik araçların kullanılması mimarlık alanında bilgi alışverişini de hızlandırmaktadır. Örneğin 2000 yılı içinde Japonya’da düzenlenen bir mimari proje yarışması sanal ortam üzerinde düzenlenmiştir. Böylece dünyanın herhangi bir yerinde bulunan bireyler yarışma projelerini görebilmiş ve tartışma sürecine katılabilmştir.



Şekil 3.19 Dijital Altyapı(Kentin Dönüşümü) [Çivi]

4. SONUÇ

Küreselleşme süreci ile birlikte Dünya’da çok önemli bir dönüşüm yaşanmaktadır. Bu dönüşümün nasıl adlandırılması gerektiği ve toplumda ne türlü değişimler yarattığını görebilmek için küreselleşmenin, katmanlı ağ yapısını tanımlamak ve bu ağın içinde yer alan mekanizmaları anlamak gerekmektedir.

Finans kapitalin etkisi altında oluşan bilgi ve haber iletişim sistemlerindeki gelişmeler, ulaşım teknolojisindeki atılımlar her geçen gün dünyayı küçültmektedir. Böylece ilişkilerin kurulmasında coğrafi uzaklıkların etkisi giderek daha az önem kazanmaktadır. Bu bağlamda bilgi toplumu ve küreselleşen dünyanın mekan organizasyonunu etkileyen belki de en önemli değişiklik mekanın niteliğinin değişmesidir. Mekan, bir ilişkiler ağına dönüşmektedir. Bu dönüşümün en önemli etkileri, en temel anlamıyla farklılıkların mekanı olan kentlerde ve dolayısıyla mimarlıkta görülmektedir. Tüketim ve iletişim dinamiklerinin etkisi altında sermayenin mekanı haline gelen büyük kentler giderek daha fazla metropolleşen mekanlar haline almaktadırlar. Kentlerin, küreselleşmenin dinamiklerinin ortaya çıkardığı fonksiyonlar karşısında benzer donanımlar geliştirerek bir yandan aynılışırken, farklı yerelliklerin ve kültürlerin karşılaşması atomize olmuş yeni yapıların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bu çalışmada, kentlerin ve mimarlığın küreselleşmenin mekanizmalarından ne ölçekte etkilendiği ve süreç içinde ne gibi dönüşümler yaşadıkları tartışılmıştır. Özellikle küresel ölçekte sirkülasyonun artması, insanları ve farklı kültürleri tanımlamakta en önemli etkinlik alanı olan mimarlığın üretim ve tartışma alanını da genişletmiştir. Sirkülasyonun artması mimarların dolaşım hızını ve yoğunluğunu artırırken, iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisiyle mimarlığa dair bilgilere ulaşmak kolaylaşmıştır. Değişimin ve hızın ön planda olduğu bu süreçte, kalıcı organizasyonlar oluşturmak zorlaşmıştır. Böylece mimarlığın küreselleşmenin imajlar dünyasında kendi konumunu tanımlaması için üretim alanı olan mekana dair okumaların yeniden yapılması gerekmektedir. Bu bağlamda mimarlık değişen kavramların mekansal ve görüntüsel karşılıklarını üretmektedir. Hız, jenerik gibi

kavramlar bir yandan mekan içinde yaşanan bedensel deneyimin yerini daha çok görsel deneyimin almaya başlamasına yol açarken bir yandan da yapı üzerindeki karşılığını yüzeyler üzerinde oluşturmaktadır.

Tasarım sürecinde dijital araçlar destekli imge arayışları medyanın sadece teknik bir araç olarak kullanılmadığını, aynı zamanda mimarlığın bu sayede referanslarını, tarihsel ve geleneksel verilerden değil kendi içinde arayan ve programın ön plana çıktığı bir yapılanma içine gittiği söyleyebiliriz. Medya araçlarının kullanımı basitçe mimari temsiliyetin yeni bir biçimi olarak tanımlanamaz. Bu durum mimarlığı dönüştürmekte ve mimarlık içinde kendi alanını yaratmaktadır.



KAYNAKLAR

- Alptekin, B. H.**, 1994. 0*zon, Arredamento Dekorasyon, no:61, Temmuz/Ağustos, İstanbul, s.99-107.
- Aslanoğlu, R.**, 1998. Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Yayınları, 1. Basım, Bursa.
- Ayata, S.**, 1997. Küreselleşme, Der. Işık Kansu, İmge Yayınları, Ankara, 3. Baskı.
- Battista, N.**, 1994. On The Architecture of The New Italian Generations, Domus, no:758, Mart, Milano, s.74-75.
- Baudrillard, J.**, 1998. Simulakrlar ve Simulasyon, Dokuz Eylül Yayınları, İstanbul.
- Berger, J.**, 1995. Görme Biçimleri, Metis, İstanbul.
- Bilgin, İ.**, 2001. Küreselleşme sürecinde 'öteki' coğrafyalar, Domus M, no: 9, Şubat/Mart, İstanbul.
- Bilgin, İ.**, 2001. Yeniden Modern, mimar-ist, no: 3, s. 55-56.
- Boratav, K.**, 1997. Küreselleşme, İmge Yayınları, Ankara, 3. Baskı.
- Colomina B.**, 1996. Privacy and Publicity, The MIT Press, Massachusetts.
- Çivi, G.**, 2001. Şekil 3.4, Şekil 3.12, Şekil 3.16, Şekil 3.19.
- Daniela, B.**, 1997. Designing Digital Space, Domestic Life in the Global City, Wiley, New York, s.100-104.
- Ellin, N.**, 1999. Postmodern Urbanism, Princeton Architectural Press.
- Ergüven, M.**, 1999. Çağrışımlar, Defter, no:35, Metis Yayınları, Metis Yayınları, İstanbul, s.98-111.
- Fanstein, S. and Campbell, S.**, 1997. Urban Theory, Blackwell Publishers,
- Gadola, B.F.**, 1996. Petronas Towers, L'Arca, no:109, Kasım, Milano, s.24-32.
- Gibson, W.**, 1986. Neuromancer, Ace Books, New York.
- Giddens, A.**, 1990. The Consequences of Modernity, Polity Press, Cambridge.
- Girard G. and Lambot I.**, 1999. City of Darkness, Watermark Publications, Surrey.
- Grieco, M.**, 2000. Urban Studies, Intelligent Urban Development, no:10, s.1719-1721.
- Gülan, G.**, 1996. Sanal Mimari Düzenlemeler, Arredamento Mimarlık, no:115, s.112.
- Harvey, D.**, 1989. The Condition of Postmodernism, Blackwell Publishers, Oxford.

- Harvey, D.**, 2000. Spaces of Hope, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Hirst, P. and Thompson G.**, 1998. Küreselleşme Sorgulanıyor, Dost Yayınları, 1.Baskı, Ankara.
- Işık, O.**, 1994. Toplum ve Bilim, Mekanın Politikleşmesi, Politikanın Mekansallaşması, Birikim Yayınları, no: 64-65, Ankara.
- Işık, O.**, 1995. Birikim, Globalleşme Süreci ve Kentin/Kentliliğin Değişen Anlamları, Birikim Yayınları, no: 68-69, İstanbul.
- Jorguera, J.**, 1999. The Choice is Clear: Globalization for Capital or for People, <http://www.globalpolicy.org/soecon/movement/jorguera.html>.
- Joseph, F.,F.**, 2000. Globalization and New Technology, <http://www.res.org.uk/media/francoi.htm>.
- Keyder, Ç.**, 1999. Defter, Konut Piyasası: İnformelden Küresele, no:35, Metis Yayınları, İstanbul, s.73-98.
- Keyder, Ç.**, 2000. İstanbul Küresel ile Yerel Arasında, Metis, 1.Basım, İstanbul.
- King, A.**, 1998. Kültür, Küreselleşme ve Dünya Sistemi, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Koolhaas, R. and Mau, B.**, 1995. S,M,L,XL, The Monacelli Press, New York.
- Kuban, D.**, 2000. Arredamento Mimarlık, Küreselleşme ve Mimarlık, no:101, 2000/10, s.78-80.
- Kuhnert, N. and Schnell A.**, 2001. İkinci Modern, mimar.ist, no: 3, s.57-60.
- Le Corbusier**, 1987. The City of Tomorrow, The Architectural Press, London.
- Lerup, L.**, 2000. After The City, The MIT Press, Massachusetts.
- Macdonald, I. K.**, 2000. Urban Studies, Use and Valuation: Information in the city no:10, s.1881-1892.
- Mishra, R.**, 1999. Globalization and the Welfare State, Edward Elgar Publishing, Cheltenham.
- Mitchell, J.**, 2000. City of Bits, http://mitpress.mit.edu/e-books/City_of_Bits/.
- Morley, D. ve Robins, K.**, 1997. Kimlik Mekanları, Ayrıntı, İstanbul.
- Mumford, L.**, 1995. The Human Prospect, Beacon Press, Boston.
- Niven L.**, 1997. Ringworld, Orbit, London.
- Oacman, J. and Colomina B.**, 1988. Architecture Production, Princeton Architectural Press, Princeton New Jersey.
- Ritzer, G.**, 2000. Büyüsü Bozulmuş Dünyayı Büyülemek, Ayrıntı, 1.Basım, İstanbul.
- Robins, K.**, 1999. İmaj, Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Rogers, R.**, 2000. Millenium Dome, Domus, no: 825, Nisan, Milano, s.10-48.

- Rowe, C. and Koetter, F.**, The Collage City, Cambridge, Massachusetts.
- Sassen, S.**, 1991. The Global City, Princeton University Press, Princeton New Jersey.
- Sennett, R.**, 1996. Kamusal İnsanın Çöküşü, Ayrıntı Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- Sennett, R.**, 1999. Gözün Vicdanı, Ayrıntı Yayınları, 1. Basım, İstanbul.
- Huyssen, A.**, 2001. Kensel imgeler ve kültürel küreselleşme Hakkında bir Açıklama, Domus M, no:9, Şubat/Mart, s.82, İstanbul.
- Simmel, G.**, 1996. Metropol ve Zihinsel Yaşam, Cogito,Yapı Kredi Yayınları, no: 8, İstanbul, s.81-90.
- Soja, E.**, 2000, Postmetropolis, Blackwell Publishers, Malden Massachusetts.
- Sorkin M.**, 1991. Exquisite Corpse, Verso, New York.
- Sorkin, M.**, 2000. Architecture, Too Close for Comfort, no:89, Mart, s:78-79.
- Stanley, M.**, 2000. Architecture in the Age of Hyperreality, <http://www.architronic.saed.kent.edu/v2n1/v2n1.06.html>.
- Stephens, S.**, 2000. Four Times Square, Using Skyscrapers Past and Present, Architectural Record no:188, Mart, s.92-97.
- Tanney, S.**, 2000. Elektronik Ortamda Mekanın Apaçıklığı, Domus M, no: 7, Ekim/Kasım, s.81-85, İstanbul.
- Tanju, B.**, 2001. Küreselleşme Sürecinde 'Öteki' Coğrafyalar, Domus M, no: 9, Şubat/Mart, s.82, İstanbul.
- Tanyeli, U.**, 2001. Mimari Hizmet Ne Kadar Küreselleşebilir, Domus M, no: 9, Şubat/Mart, İstanbul, s.52-55.
- Tekeli, İ.**, 1999. Modernite Aşılırken Siyaset, İmge Kitabevi, 1.Baskı, İstanbul.
- Tekeli, İ.**, 1997. Katılımcı Demokrasi, Kamusal Alan ve Yerel Yönetim, Numune Matbaası, İstanbul.
- Toffler, A.**, 1990. Future Shock, Bantam, New York.
- Tschumi, B.**, 1994. Event Cities: praxis, Mass: MIT Press, Cambridge.
- Yeang, K.**, 1996. L'Arca, The New Basis, no:109, Kasım, Milano, s.14-24.
- Virilio, P.**, 1998. Hız ve Politika, Metis Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- Yıldırım, S.**, 1998. Arredamento Mimarlık, Sinemanın Politikası/mezanın politikası, no:105, 1998/07-08, İstanbul.
- Wittgenstein, L.**, 1997. Felsefe Notları'ndan 'Zaman Üstüne', Cogito, Yapı Kredi Yayınları, no: 11, İstanbul, s.43-59.

ÖZGEÇMİŞ

Gürol Çivi 1975 yılında Giresun’ da doğdu. İlköğrenimini Konya Özel Gündoğdu Lisesi’nde tamamladı. 1993 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi’ ne girdi. Mimarlık öğrenciliği sırasında Kantara, Çayköy ve Sinop Türkiye Mimarlık Öğrencileri Buluşmalarının organizasyonunda görev aldı. Üniversite döneminde bir müzik grubunun üyesiydi. 1996 yılında Rotterdam’da ‘The Maasvlakte Workshop’ına’ katıldı. 1997 yılında mezun olarak İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bina Bilgisi programında yüksek lisans eğitimine başladı. Yüksek lisans eğitimi sürerken önce AJS Mimarlık’ta, sonra Mimar Erdal Sayıl’ın yanında çalıştı. Şu anda da Mimar Bereket Uluşahin’in yanında çalışmaktadır.

TE YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
MİMARLIK BİLİM DALI